

ЯШАВ

Багъалар
йиберилсе...

3 б.

ЯШЛАНЫ ДЮНЬЯСЫ

15 б.

Ассаламу алейкум, уьюгюзге яхшылыкъ

Yeldash newspaper on the
yeldash.ru

ДАГЪЫСТАННЫ ЖАМИЯТ-ПОЛИТИКА ГАЗЕТИ

12 апрель(яйсан) 2024 йыл №14 (15367)

Язбашгъы авлакъ ишлер давам этиле

9-нчу апрелде Дагъыстанны Башчысы Сергей Меликов тюрлютюрюлю къуллукъланы ёлбашчылары булан генгеш оьтгерди. Шонда юрт хозяйствогъа айрыча тергев берилди. Артдагъы жума язбашгъы авлакъ ишлени юрюлеген кююне де тергев этилди.

Язбашгъы чачыв ишлени юрюлегенини гъакъында айта тутуп, Дагъыстанны юрт хозяйство ва сурсат министри Мухтарбий Ажеков гюзлюклени гъалы да эсгерди.

Ону сёзлерине гёре, гюзлюклени майданы 100 минг гектаргъа ювукъ, тергевлер гёрсетеген кююде, оланы гъалы орта.

– Гъали авлакъ ишлеге тергевюбюзню бакъдыргъанбыз,– дей М.Ажеков. – Бу йыл язлыкъланы чачыв майданын 233 минг гектаргъа етишдирме гёз алгъа тутулгъан. Шолардан 36 проценти - емлер учунгъу чачывлар, 32 проценти – тирлик, 18-и – яшылчалар, 5 проценти де къалгъан чачывлар. Чалтик болдурувда да майданлар генглешежек ва 32,2 минг гектаргъа етишежек, шо буса алдагъы йылдан 800 гектаргъа артыкъ бола.

Языкъ чачывлагъа алдаюкъ гъазирлик гёрюлген эди. Йылны башында оьтгерилген жыйында Дагъыстанны

Гъукуматыны Председатели А.Абдулмуслимов язлыкъ ишлеге 734 миллион манат гёрсетилгенни айтды ва шолай да 11 минг тон ягъарлыкъ да гъазир экенни эсгерди. Шо замандан берли багъалар да артмады ва сабанчылагъа заманында авлакъ ишлени юрютме имканлыкъ болду.

Дагъы да айтгъанда, артдагъы йылларда ашлыкъ чагаъанлар аслу гъалда сайламы урлукъланы сайлай. Багъа буса да, гелими шайлы артыкъ бола, шоланы чачыв булан бирге минерал кюйчлевючленни де къолласа, заманында сув да етише, Дагъыстанда 45-55 центнер гелим алма бола деп токъташдырыла.

Бугюнлеге ерли чачыв топуракъланы 165 минг гектары сюрюлген ва 55 минг гектары чачылгъан, шо буса гёз алгъа тутулгъанындан дёрт пайдан бир пайы бола.

–Аслу гъалда башлап оьсюмлюклер ва бюртюкю

ашлыкълар чачылып битген, - деп давам эте М.Ажеков. – Хасавюрт районда гюлайланы чачыв да башланды. Чакъ шулай турса, язлыкъ чачывланы эртерек битме хыял бар. Техника азлыкъ эте буса да, амал этип турабыз, бугюнлерде авлакъларда 3500 техника ишлей.

Бавлар салыв да йыл сайын арта. Бу йыл 600 гектар ерге бав салма деп гёз алгъа тутулгъан эди буса да, бугюнлеге ерли 720 гектаргъа бала тереклер орнатылып битген. Дагъы да 300 гектаргъа орнатмакъ хыял бар.

Инг де яхшысы - Дагъыстанда бала тереклер болдурув да бир ёрукъгъа салынгъан, гетген йыл республиканы питомниклеринде 1,5 миллион бала терек болдурулгъан.

Озьюбюзню питомниклерибизде болдурулгъан тереклерден 500 гектаргъа чертлевюк, 162 гектаргъа урлукълу ва сюекли емиш тереклени ва 25 гектаргъа къоз бавлар салынгъан.

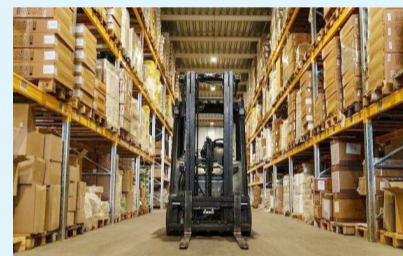
Бу ерде республикада 30 мингден де артыкъ ерде бавлар салынгъанны да эсгерейик.

Г.КЪОНАКЪБИЕВ.

БУ НОМЕРДЕ:

ЭКОНОМИКА

«Мал айландырывну ёллары кёп...»

4 б.

БИРЕВ ДЕ УНУТУЛМАГЪАН...

Къоччакъ командир

6 б.

САВЛУКЪ

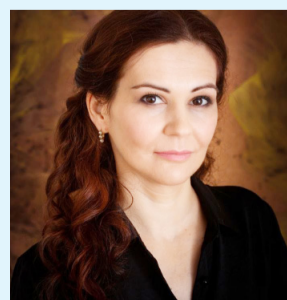
Аврвну инг яхшы дарманы – рагъмулукъ

7-8 б.

ИНЧЕСАНИЯТ

Сабийинден сагънаны сюйген къыз

13 б.

Шамил ДАБИШЕВ:

«Яшавлукъ-маданият тармакълар бюджетге харлы»

Дагъыстанны яшавлукъ-экономика осьювюню 2030-нчу йылгъа ерли белгиленген программасында къоллавлучулары талапларын гысапгъа алып, федерал бюджетден таба лойа харжлар булан толумлашдырылагъан регионну бюджетине харлы агъамиятлы тармакъланы атлары айрыча хат булан эсгерилегени негъакъ туюл. Шо гъакъда бугюнлерде ДР-ни финансы министри Шамил Дарбишев республикабызны маълумат къуралларына этген баяны тебенде охувчуларыбызны тергевюне бериле.

– Артагъы 5 йылны ичинде бизин республикабызны къошулчан бюджетине харжлары белгили кюйде къолайлашгъан, – деди Шамил Магъаматович осьювю баянында. – Дагъы да аянлашдырып айтгъанда, республикабызны бюджетинден таба этилеген харжлар 130 миллиард манатдан 206 миллиард манатгъа етишген. Озокъда, белгиленген харжлар не учун къолланагъаны гъакъда дагъыстанлылагъа баян

ландырыгъа да тергевюню бакъдырмагъа тюшегени гъакъ. Артагъы вакътилерде республикабызны яшавлукъ-коммунал къуллукъларын ерукълашдырыгъа байлавлу болуп къоллавлучулары янындан кеп разисизликлер тувулуна. Шо саялы оьтген йыл яшавлукъ-коммунал хозяйство учун 18,6 миллиард манат бюджет маялар пайдаландырылды. Озокъда, къоллавлучулар учун лап да агъамиятлы тармакълар федерал бюджетден ва шолай да гъар тюрлю пачалыкъ программаланы янындан берилген кеме харжлардан да магърюм къалмай. «Онгайлы шагъар шартлар учун», «Юрт хозяйство асувлулугъу учун», «Асил ёллар – аманлыкъны ёллары», «Таза сув», «Мени Дагъыстаным – мени ёлларым», «Мени Дагъыстаным – мени сувларым», «Юрт территориялары оьсдюрюв» деген ва шолай башгъа агъамиятлы программаланы талаплары учун да бюджетде туюл маялар асувлу кюйде пайдаландырылагъаны ачыкъ болуп герюне.

ландырыгъа да тергевюню бакъдырмагъа тюшегени гъакъ.

«Онгайлы шагъар шартлар учун», «Юрт хозяйство асувлулугъу учун», «Асил ёллар – аманлыкъны ёллары», «Таза сув», «Мени Дагъыстаным – мени ёлларым», «Мени Дагъыстаным – мени сувларым», «Юрт территориялары оьсдюрюв» деген ва шолай башгъа агъамиятлы программаланы талаплары учун да бюджетде туюл маялар асувлу кюйде пайдаландырылагъаны ачыкъ болуп герюне.

Къ. КЪАЗАКЪМУРЗАЕВ.

ЕРЛЕРДЕН ХАБАРЛАР

Хасавюрт район

Районну башчысы Арсланбек Алибеков шатлы шартларда Республиканы Башчысыны атындан Абдурагъим Магъидовгъа «Дагъыстанны алдындагъы къуллукълары учун» деген орденни тапшургъан.

Абдурагъим Юсупович Магъидовланы макътавлу тухумундан чыкыгъан. 33 йылны узагъында районну гъар тюрлю хозяйстволарына башчылыкъ этип гелген, ал сыдралагъа чыгъаргъан. Ол – экономика илмуланы кандидаты, Дагъыстанны ат къазангъан экономисти. 2011-нчи йылда осьювю бусурманлыкъ борчун да кютген, сыйлы ерлеге гъажада болгъан.

Къызылюрт район

Солтанянгыюртда Украинадагъы хас асгер чараланы игити Магъамат Сотавовну атындагъы гезев бавда «Терек орнат» деген рагъмулу чара оьтгерилген.

Бу иште ерли школаны охувчуларындан къайры, оланы ата-аналары, муаллимлери де ортакъчылыкъ этген. Яшлар уллулагъа да

къошулуп зор ругъланы булан чонкълар къазагъан, татавулдан сув ташыгъан. Шо гюн олар бавда 80 терекни орнатгъанлар. Бала тереклер булан солтанянгыюртлулар район администрацияны юрт хозяйство бёлюгю таъмин этилген.

Юрт администрацияны башчысы Арзулум Шамхалов айтагъан кюйде, терек орнатыв яшланы даимге эсинде къалажакъ, уллу болгъанда да бу бавну унутмажакъ.

Хумторкъали район

«Альтаир» деген маданият центрда «Ворошиловский стрелок» деген Бютюнроссия фестивалны республика тирети оьтгерилген.

Ярышларда республиканы гъар тюрлю районларындан гелген 14 команда ортакъчылыкъ этген. Олар бир-бири булан атышыгда, гранат атыгда тогъатартагъан. Ондан къайры, жюрини членлерини неге бу фестивалгъа «Ворошиловский стрелок» деп къоюлгъанына ва оьзге тарих, Савутлу Гючлер булан байлавлу соравларына жавап бермеге герек болгъан.

Ярышны натижаларына гере, Хумторкъали районну Темиркъую орта школасы-

ны командасы шексиз кюйде биринчи ерни алгъан. Не атышыгда, не гранат атыгда олардан дагъы бир команда да озуп болмагъан.

Буйнакск район

Янгы Къумукъдагъы «Яшлыкъ» деген яшлар бавунда сыйлы Рамазан айгъа быгъышлангъан шатлы ва гезел чара оьтгерилген. Чараны яшлар бавуну заведующийи Заира Атаева башлагъан.

Ол бу айны ва ораза байрамны бусурманлар учун нечик агъамияты барны гъакъында хабарлагъан. Сонг яшлагъа гъар тюрлю тапшурлар берген. Олар шоланы сюконе туруп кютген. Гичипавлар шиърлар охугъан, нашидлер йырглагъан, Рамазан айны гъакъындагъы соравлагъа жавап берген.

Шо гюн яшлар бавуна Янгы Къумукъ юртну имамы Абдулбари Жабрайлов да чакъырылгъан болгъан. Ол шулай тизив, рагъмулу, хыйлы заман эсде къалардай байрамны къурганлагъа гъакъ юрекден баракалласын билдирген. Озокъда, яшлар къайсы ораза байрамда да ймик татлиликлерсиз къалмагъан.

Алав АЛИЕВ.

Рагъмулу ишлери эсгерилди

5-нчи апрелде Дагъыстанны язывчуларыны союзуну музейинде белгили жамият чалышыгъу ва шаир Багъавутдин Астемировну 145 йыллыгъына багъышлангъан жыйын оьтгерилди. Жыйынны ача туруп, Язывчуларыны союзуну правленийсини къумукъ бёлюгюню ёлбашчысы Шейитханум Алишева Б.Астемировну гъакъында къысгъаракъ баянлыкъ берди.

Белгили къумукъ шаир, жамият чалышыгъу, Дагъыстанны язывчуларыны союзуну биринчи председатели, билим берив министри, республикада комсомол къурумну къургъан Багъавутдин Астемиров Яхсайда тувгъан. Биринчи билимин юртдагъы мадрасада алган, 1917-нчи йылда Темирхан-Шурадагъы педагогика курсланы битдирген. Юртдагъы школаны заведующийи болуп ишлейген Б.Астемиров белгили инкылапчы Зайналабит Батырмурзаевни партизан бёлюгюне къошулгъан ва Дагъыстанда совет гъакимликни къурмакъ учунгъу давларда ортакъчылыкъ этген.

Б.Астемировну биринчи язгъанлары ватандаш дав юрлеге йылларда чыкыгъан. Ол «Молодой дагестанец» деген газетни редактору болуп ишлеген. 1929-1937-нчи йылларда буса Дагъыстанны билим берив комитетини (министерлигини) ёлбашчысы болгъан ва савлай республиканы юртларында школалар ачмакъны гъайын этген.

1937-нчи йылда ялгъан ялаббулуп, 20 йылгъа туснакъ этилген, тек айыплардан чайылып, 1955-нчи йыл чыгъарылгъан.

Ол адабиятгъа да кеп тергев бере болгъан. Ону «Гъужум» деген пьесасына гере ерли драмкружоклар спектаклдер герсетген. Ол «Дагъыстанны шаирлери» деген китапны онгаргъан. Осьювю буса орусча, азербайжанча ва къумукъча 11 китабы чыкыгъан.

Ону аты орамлагъа, Магъачкъаладагъы 39 номерли лицейге тагъылгъан, яшгъан уюне мармар таш салынгъан.

Дагъыстанны язывчуларыны союзуну председатели Марина Агъматова шаирни поэзиясы булан таныш экени, бир нече шиърларын да гечюргенни айтды ва шоланы бирлерин охуду. Ону 150 йыллыгъына язгъанларын топлап китап чыгъармакъны таклиф этди. Шолай да, шаирге этилген тюзсюзлюклене гъакъында лезги шаир Максим Алимов, табасаран шаир Сувайнат Кюребекова, филология илмуланы доктору Разият Агъматова ва башгалар

сёйледилер. Дагъыстанны халкъ шаири Багъавдин Гъажиев шаирни таныгъанын эсгерип, ону бек гъакъыллы ва билимли адам экенин айтды. Дагъыстанны язывчуларыны биринчи съездин этгенни, шо къурумну башын тутгъанны, оьзю де СССР-ни язывчуларыны союзуну правленийсини сайлангъанын эсгерди.

«Ёлдаш» газетни баш редактору Г.Къонакъбиев шолай белгили чалышыгъу ва шаирни юбилейи аз адам булан ва тыгъыс ерлерде этилме тюшмейгенни айтды.

–Язывчуларыны союзуну къургъан адамгъа тийишли кюйде гъюрмет этилмейгени къайсыбызгъа да кем тие, неге «союзну» ичинде шу къурумну къургъан адамны мармар ташгъа этилип сураты сама ёкъ? Шолай сураты Дагъыстанны билим берив министерлигинде бар экенге де шекилибиз. Биринчиге гъар заманда да къыйын бола, бизге де шоланы унутма ярамас, – деди Г.Къонакъбиев.

Ондан сонг сёйлеген къумукъланы милли советини председатели Пахрутдин Шугъайыбов, Россияны язывчуларыны союзуну ортакъчысы Багъавдин Гъажаматов юбилейни ичинде школаларда бирер сагъат буса да шаирни гъакъындагъы дарслар юрютмекни гъакъында айтдылар.

Россияны язывчуларыны союзуну ортакъчылары Жават Закавов, Зулейха Атагишиева, Насрулла Байболатов, Шейитханум Алишева, Магъачкъаладагъы 10 номерли китапхананы заведующийи Равгъан Темиржанова, шолай да Таргъу школаны охувчулары шаирни шиърларын охудулар.

Белгили адамыбызны атын унутулма къыймай ёлугъув оьтгергеник де, ону гъакъындагъы эсделиклени айтгъанлыкъ да, атын даимлеширмек учун башгъа чаралар кютюлме гереклиги де бир вакътиде къыйын текегенлени рагъмулу ишлерине къайтарыш ймик бола. Гъали биз эсгер турсакъ, насрулар да давам этер.

Бизин мухбирибиз.

Багъалар йиберилис...

Багъалар йиберилис, манат учулаша ва аливчуланы «хапмагъа» башлай. Гертиден де, айлана ягъыбыздагъы багъалар йиберилис. Базар аралыкълар оьмюр суреген девюрде артагъан багъаланы токътатмагъа бажарылмайгъаны арадан заман гетген сайын ачыкъ болуп гёрюне.

Россияны банкны Къыбла пачалыкъ управлениеси билдирген кюйде, бу йылны башындан тутуп манатны учулашыву 10 процентлеге ювукъ артып тура. Шо да савлай Россиядагъы ва Темиркъязыкъ-Кавказ федерал округуну оьлчевюнде берилген санавлар булан тенгеширгенде, 2 – 3 процентлеге артгъан демеге ярай.

Демек, 2023-нчю йылда манатны учулашыву 7, 7 процентге етишгени булан дазуланмай, гъали де оьзюню гючюн тас этегени, къыйматсыз болагъаны узатыла. Натижада, промышленный, къурулуш ва ашамлыкълар малланы, яшавлукълар-ком-

Сатагъанны иманы ёкъ, алагъанны амалы деген кюйде, аслу гъалда шо себепден аливчулар учун маллар ва къуллукълар багъа олтура.

Бу йылны башында республикабызны базарларында ва тюкенлеринде йымырткъаны багъасы гъатдан оздурулуп гётерилген эди. Арты булан бугюнлерде ораза байрамланы алдында этни, емишлени

мунал, медицина къуллукъланы багъалары да гётериле, уьстде де эсгерилгени йимик, къоллавлучуланы «хапмагъа» башлай. Айлана якъдагъы сатыв-алыв ишлер юрюлеген ерлерде – базарларда, тюкенлерде малланы, къуллукъланы багъалары не саялы гъатдан оздурула деген сорав тувулуна.

Белгили болгъаны йимик, пачалыкъ ва дин байрамланы алдында багъалар артмагъа айрокъда амракъ бола. Неге десегиз, мердешленген кююнде, баягъы, къазанчны тынч ёлуна тюшген ломайчулар арагъа сугъула, къоллавлучуланы ва мал болдурувчуланы башын-гёзюн чырмай.

ва овощланы багъалары да талаплардан артда къалмай, алда юрюйгени ачыкъ болуп гёрюне...

Гъакъыкътда, айлана якъдагъы артып тербейген багъаланы гъисапгъа алып, къоллавлучуланы ихтиярларын якълайгъан къурумлар да этни ва йымырткъаны багъаларын гъайван-малгъа ва къушлагъа этилинеген зооветеринар къуллукъланы, энергия гючлени, емлени багъаларыны артыву булан байламагъа къарай. Гъайванчылыкълар ва оьсюмлюкчюлюк тармакъларда болдурулагъан продукцияны ишлетмеге, сакълавгъа салмагъа имканлыкълар республикабызда кёп тюгюл

деп англатмагъа къарай.

Тек ломайчуланы оьз пайдалары учун арта багъан гъаракатын да гъисапгъа алмай къойсакъ, дурус болмас. Озокъда, пачалыкъны ва халкъны сурсат аманлыгъын якълап, ломайчуланы алдына чатакъ салмакъ учун юрт хозяйство къуллукчуланы талапларын гъисапгъа алып, логистика онгайлыкъланы, къуллукъланы болдурмасакъ бажарылмай.

Белгили болгъаны йимик, бизин республикабызда гъалиге ерли оьсюмлюкчюлюкден къайтарылагъан тюшюмлени 30 минг тонун сакълавгъа салмагъа имканлыкълар болдурулгъан ва пайдаландырыла. Гъакъыкътда буса талаплагъа гёре 150 минг тон тюшюмню сакълайгъан ерлер герек.

Яшырмагъа тарыкъ болмай, юрт хозяйство продукцияны еринде ишлетмеге имканлыкълар аз саялы, сайламлы тюшюмлени авадан пайы республикабыздан тышгъа, Россияны регионларына ва шолай да тыш пачалыкълагъа гете. Шо да республикабызны ич базарларында аливчуланы янындан разисизликлени тувдурагъаны гъакъда унутмагъа тюшмей.

Промышленный тармакъда да багъаланы артыву ягъарлыкълар-майлавлучуланы ва шолай да машинлеге, техникагъа салынагъан багъаларындан гъасил болагъаны англашыла.

Муна шо саялы да, гележекде бизин республикабызда ягъарлыкълар-энергетика комплексни оьсдюрювге имканлыкълар яратагъан инвестиция проектлени, производство, ишлетив предприятелиени къурувгъа ва пайдаландырывгъа беривге тергевню артырмагъа таклиф этилинегени негъакъ тюгюл.

Яшырмагъа тарыкъ болмай, язда туристлени талаплары артагъаны саялы, бизин республикабызда артдагъы йылларда малланы ва къуллукъланы багъалары да ич ва тыш къоллавлучулар учун багъа олтура.

Къ. КЪАРАЕВ.

Сорав – жавап

– Школаны охуп битдирегенлени экзаменлери етишип геле. Шоланы гёрсетилген замандан алда берме бола деп айтыла. Къайсы гюнлердир?

– Гёрсетилген замандан алда берме герек болгъан бусагъыз, гечикгенсиз. ЕГЭ-лени беривню аслу гюнлери токъташдырылгъан:

23-нчю майда - география, адабият, химия;
28-нчи майда - орус тил;
31-нчи майда - математика;
4-нчю июнда - обществознание, физика;
7-8-нчи июнда - тыш тиллер ва информатика;
11-нчи июнда - биология ва тарих.

***

– Хас асгер гъаракатда ортакъчылыкълар этегенлер нечакъы алалар?

– Буссагъатда шо гъаракатда ортакъчылыкълар этип турагъанлар айлыкълар гъисапда чинине ва къуллукчуна гёре ала. Рядовой – 210 минг манат, бёлюкню командири – 238 минг, взводну командири орнубасары – 250 минг манат.

2022-нчи йыл сентябр айдан сонг дыгъар этип хас агъвалатларда ортакъчылыкълар этгенлеге бир гезик 195 минг манат да бериле.

***

– Машин гъайдамагъа берилген шагъатнаманы алмакъ учунгъу талаплар алышынгъан дей...

– 1-нчи апрелден башлап, талаплар алышынгъан. Эгер де экзаменлерде машин гъайдагъанда 5 керен хата болма ярай эди буса, гъали шоланы 7-ге чыгъаргъан. Эгер де 3 керен экзамен берип болмасанг, къайтарып берме 6 айдан сонг ихтияр бериле. Шагъатнаманы алмакъ учун арза язма, паспортунгуну гёрсетме, автошколада охугъан деген справканы, медицина справканы ва пошлина тёлленген квитанцияны берме герек.

Ичип тутулгъан ва такъсырлангъан адамлар заманы битгенден сонг бир йылдан экзамен берме болажакълар. Экзаменге гирме къоймайгъанланы арасында, военкомат чакъыргъанда бармагъанлар да бар.

***

– Эки яш бирге тувса, нечакъы бериле?

– Шолар биринчи тугагъан авлетлер буса, шоссагъат аналыкълар капитал бериле. Демек, агълюге 833 минг манат бериле, шондан 630,4 минги биринчи яшгъа гъисап этиле, 202,6 минг – экинчисине.

***

– 1-нчи апрелден тутуп язбашгъы асгерге чакъырыв башланды. Алмашынывлары гъакъында толу билме бажарыламы?

– Россияны Президенти Владимир Путинни язбашгъы асгерге чакъырывну гъакъындагъы Указы чыкъды. Шо гъар гёре 15-нчи июль болгъанча асгерге 150 минг яш чакъырылажакълар. Дагъыстангъа 4 минг ер гёрсетилген. Асгерге 18-30 йылланы ичиндегилер чакъырылажакълар.

Асгерге чакъырылмай заманы артгъа тартылагъанлар да бар. Шолар – савлугъуну гъалына гёре, очно охуйгъан студентлер ва аспирантлар, эки яда сакъат яшы барлар, уллулагъа къарама дагъы адамы ёкълар, МВД-ни, ФСИН-ни къуллукчулары, от тюшювге къарайгъанлар, юрт башчылар ва депутатлар.

***

– Май айда арты-артындан гелеген байрамлар бар, ял алыв гюнлер нечакъ гёрсетиле?

– Апрель айны ахырынчы жумасында 6 гюн ишленеж: 22 – 27 апрель. 28 апрелден 1-нчи май болгъанча – ял алагъан гюнлер. 2-нчи майдан 8-и болгъанча – ишлене ва 9-нчу майдан 12-нчи май болгъанча – уйдебиз.

***

– Артдагъы заманда яшёрюмлени телефонларына таныш тюгюллерден тюрюлю-тюрюлю билдиривлер геле, шолардан яшны нечакъ къорума бола?

– Яшлагъа шо билдиривлеге жавап берме тарыкъ тюгюлюню англатма герек. Шоланы арасында террорчулар да болма бола. Телефонларда белгисиз номерлени къабул этме къоймайгъан программалар бола, шоланы салма герек. Террорчулукълар чакъырыв гъакъындагъылары болса, шоссагъат ич ишлени къуллукчуларына билдирме герек.

Гёбек КЪОНАКЪБИЕВ.

Гъажи СОЛТАНОВ:

«Мал айландырывну ёллары кёп...»

Гъали-гъалилерде ДР-ни Гъукуматыны янында иш гёреген экспорт советини ортакчыларыны генглешген жыйыны ытгерилди. Жыйында пачалыкъланы арасында юрюлеген мал айландырывну-экспорт ва импорт масъалаланы айланасында уллу гъакълашыв юрюлдю.

Шонда ортакчылыкъ этген Дагъыстанны экономика ва территория оьсьюв министри Гъажи Солтанов арагъа салынган агъамиятлы масъалагъа байлавлу болуп республикабызны маълумат къуралларына артдагы гюнлердеги гъалны гъакъында толу кюйде баянлыкъ берди.

Гъажи Русланович, экономика къыясаслар мал айландырывгъа нечик шаъсир эте ?

– Бугюнлерде Американы Бирлешген Штатлары булан бирликде Евросоюзгъа гиреген бизин булан дос тюгюл пачалыкълар Россияны ва ону регионларыны экономика оьсьювоне чатакъ салмагъа белсенген.

Оьтген сынав аянлашдырагъаны йимик, бизге бет тутгъанланы намарт хыяллари яшавгъа чыгъарылмай. Неге десегиз, ер юзюнде мал айландырывгъа ёллар кёп. Шогъар чатакъ салмагъа бажарылмайгъаны бугюнлерде уьлкебизни яшавлукъ-экономика тармакъларында юрюлеген гъаракатны натижаларында ачыкъ болуп гёрюне.

– **Тыш пачалыкълар булан байлавлукъда мал айландырыв алдагы йыл булан тенглешдиргенде 2023-нчю йылда Дагъыстанда 40 процентге кёп болгъан. Тышгъа йиберилен малланы йимик, бизин регионгъа тышдан гелтирилген малланы къада-ры йыл сайын арта бара. Шону къолайлашагъаны, сиз гъисап этеген кюйде, не булан байлавлудур?**

– Гертиден де, айлана якъдагы экономика ва оьзге тюрлю санкцияланы шартларында, савлай Россияда йимик, Дагъыстанда да мал чыгъарывда, гъар тюрлю къуллукъланы болдурувда натижалар кемимейли, йылдан-йылгъа оьсе барагъаны ачыкъ болуп гёрюне. Озокъда, Дагъыстанда гъазирленеген маллар ва этилинеген къуллукълар дюнья базарларында сан янына гёре талап этилине. Айлана якъдагы талапланы артагъанын гъисапгъа алып, гележекде де мал айландырывда нитажалар артыкъ болажагына шеклик ёкъ. Дагъыстанны табиат байлыкълары кёп ва оьзюнде бажарывлу, далапчы адамлар яшайгъаны да инамлыкъ тувдура.

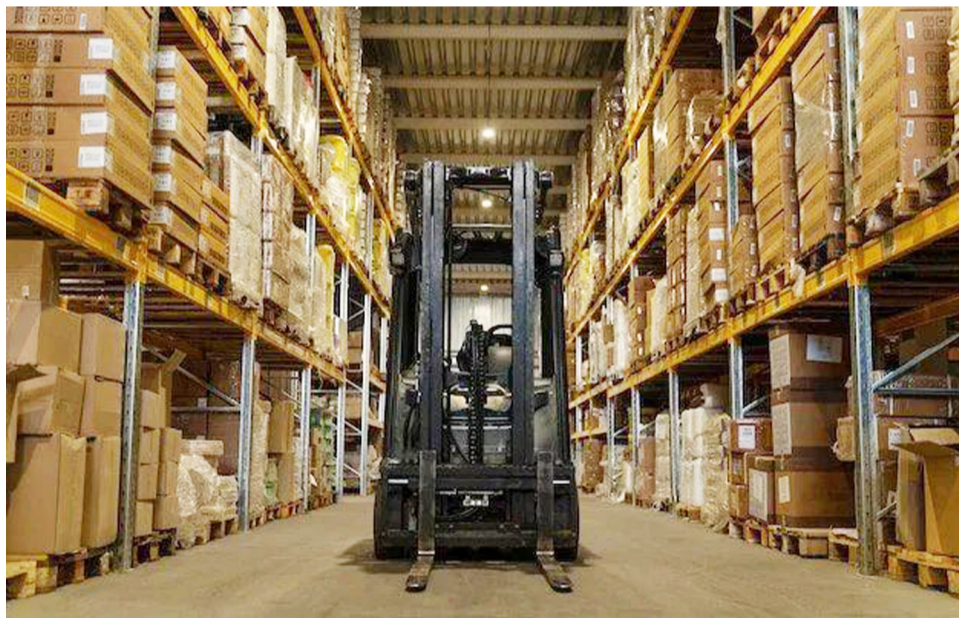
– **Гъажи Русланович, Дагъыстан мал айландырывда къайсы пачалыкълар булан байлавлукъда гёрмекли натижалагъа етише?**

– Россиягъа дос пачалыкълар булан байлавлукъну беклешдирмек учун гъаракат этиле. Дагъыстандан Ирангъа, Азербайжангъа, Белоруссиягъа, Къазахстангъа, Узбекистангъа, Тюркиягъа, Китайгъа, Афгъанистангъа, Пакистан, Индия, Египет, Австралия ва шолай оьзге пачалыкъларгъа аслу гъалда сурат маллар – эт, гъюрбеч, дюю, минерал ва емишлерден гъазирленген татли сувлар, емишлер булан овошлар ва шолай да балыкъ ва балыкъдан гъазирленген маллар йиберилен...

– **Тышгъа мал йибермеге болагъанлар кимлердир?**

– Уьстде де эсгерилген кюйде, озокъда, дюнья базарларында сан яны оьзгелеринден артда къалмайгъан малланы чыгъарагъанлар ва къуллукъланы этегенлер. Шоланы арасында далапчылыкъ булан машгъул болагъан уллу предпрятиелер, компаниялар шолай да орта ва увакъ бизнес булан машгъул болагъан гъаракатчы-бажарывлу тайпалар да бар. Дагъы да ачыкъ этип айтсакъ, гъалиге ерли бизин республикабызда 43 къурум ва 17 айрыча иш гёреген далапчылар экспортгъа мал йибермек учун инамлыкъгъа лайыкълы болгъан.

– **Россияны Президенти Владимир Путин де оьзюню Пачалыкъ Думагъа этген Чакъырывунда шо**

Экспортгъа йиберилен маллар арта.

гъакъда айрыча эсгере. 2030-нчю йылгъа ерли жаваплы борчлар белгиленген. Тышгъа йиберилен хаммалны тёбенлешдирип, гъазир малланы йибериивге айрыча тергев бермеге гереги гъакъда айтыла. Бизин регионда шо масъала нечик яшавгъа чыгъарыла?

– Тышгъа хаммалдан эсе болдурулагъан продукцияны еринде ишлетип йиберсек, озокъда, бизге ломай къазанч, хайыр болажагы англашыла. Дагъыстан – аграр республика. Айтмагъа сюегеним, тышгъа йиберилен малланы 80 процентге ювугъу тыш базарлардагы сурат талаплар булан байлавлу. Муна шо саялы да гележекде, савлай уьлкебизде йимик, Дагъыстанда да ерли маъданланы, энергия гючлени ишлетип гъазир маллар чыгъарагъан промышленный предпрятиелени къуруп пайдаландырывгъа тергев кем болмажакъ.

– **Дагъыстандан тышгъа сурат маллар йибериленге аян. Бизин регионну промышленный тармагъында болдурулагъан маллардан тышдагы къоллачулар пайдаланамы?**

– Бизин республикабызда

умуми ич продуктну болдурувда промышленный предпрятиелени къошуму къолайлаша геле. Шолайлыкъда, тышгъа промышленный малланы йибермеге имканлыкълар тувулуна. Хайыр артгъан сайын, бюджетге гелеген налог гъакълар да артагъаны англашыла. Гъалиги заманда тышгъа маллар йибереген предпрятиелени арасындан «Концерн КЭМЗ» деген кампанияны, М. Гъажиевни атындагы заводну, «Дагестан Стекло Тара» деген ихтиярлары дазуландырылган акционер жамиятны, «Салават-стекло Каспий» деген акционер жамиятны экспорт ишлерини на-

мал айландырывну натижалары артдагы эки йылны ичинде эки керен кёп болгъан. «Уьйташ» деген аэропортда да адамланы ва юклени ташывну къада-ры белгили кюйде артгъан. Оьтген йыл гъава транспортубузда 2,5 миллион адамны къуллукълары яшавгъа чыгъарылгъаны гъакъда айтсам да, кёп зат англашыла.

– **Увакъ ва орта далапчылыкъ булан машгъул болагъан тайпаланы экспортгъа байлавлу имканлыкълары некъадар къолланагъаны гъакъда айтмагъа бажарыламы?**

– «Халкъара кооперацияны ва экспортну оьсьювону ёллары» деген регион ва шолай да «Халкъара кооперация ва экспорт» деген милли борчланы оьлчевюнде юрюлеген гъаракатларда увакъ ва орта бизнес булан машгъул болагъан бажарывлу, айтагъаным, сан яны маллар ва къуллукълар болдурагъан далапчылар да ортакчылыкъ эте. Демек, эсгерилген проектлерде ортакчылыкъ этмек учун болдурулагъан малланы сан янына байлавлу аслу талап салына. Такрарлайман, дюнья базарларында сан яны маллар ва къуллукълар айрыча талап этилине. Экспортда ортакчылыкъ этме сюеген тайпалагъа, увакъ ва орта бизнес булан машгъул болагъан далапчылагъа толу кюйде 15 тюрлю талап салына. Аграр тармакъда да экспортну масъалалары милли борчну гъисабында яшавгъа чыгъарыла. Федерал проектни оьлчевюнде бизин регионда «Агропромышленный тармакыны малларын экспортгъа йибериив» деген проект къурулгъан ва пайдаландырыла. Шогъар гёре бу йыл да тышгъа 33 миллион долларны къада-рында юрт хозайство малланы йибермеге умут этиле. Оьтген йыл булан тенглешдиргенде шо 2 миллионгъа кёп болажакъ. Регион проектни яшавгъа чыгъармакъ учун 2024-нчю йылгъа РФ-ни юрт хозайство министерлигини янындан 250 миллион манатгъа ювукъ харж да гёрсетилинген. Кёмек гъисапда гёрсетилинген акъа ма-ланы гележекде сугъарыв ишлени ёрукълашдырмагъа ва шолай да ишлетив промышленностну талаплары учун къолламагъа гёз алгъа тутулгъан.

– **Экспорт учун маллар йибериивно натижасында болгъан къазанчны къада-ры рази кълдырамы?**

– Шо да умуми ич продуктну оьлчевлерини артыву булан байлавлу. Экспортгъа мал йибериивден оьтген йыл 130 миллион долларгъа ювукъ къазанч этилинген. Региондагы экспорт центрны башчысы Руслан Абаскъулиевни баянына гёре бу йыл шону къада-рын дагы да артыкъ этип 150 миллионгъа чыгъармагъа къаст этилежек.

Тышдан бизин республикабызгъа ял алмагъа ва савлугъун беклешдирмеге гелеген туристлени санаву йыл сайын артып тербей. Шо да регионну экономикасына лайыкълы къошум, бюджетине тюшеген гелимлени башын толтурмагъа имканлыкъ бережек.

Гъазирленген Къ. КЪАРАЕВ.

Баракалла кагъызлар тапшурулду

Артдагы гюнлерде Бабаюрт район администрацияда районну башчысы Даниял Исламов Украина бойдагы хас дав гъаракатда ортакъчылыкъ этеген бизин районлу яшлагъа оьзлени аямай, яшавун кьоркьунчлукъгъа салып, рагъмулукъ кемегин етишдиргени саялы, атышыв ротаны командириден гелген баракалла кагъызланы тапшурулду.

«Мен бу иште ортакъчылыкъ этгенлеге гъакъ юрекден баракалла билдирмеге сюемен. Савлай районну халкъы шо рагъмулу иште оьз кьошумун этдилер. Бугюн биз айрыча атларын эсгермеге сюеген яшлар буса, гъар посылканы тартымайлы дав юрюлеген ерге, Ватанын якълайгъан боецлени асгер белюклерине етишдиргенлер. Олар этген бу кыйматлы иш миллитчилерден уьст геливге де кьошумлукъ этежек», – деди Д. Исламов.

Ондан кыйры да, ол эсгерген кюйде, олар яшавуна кьоркьун-

члукъ тувулунса да, гъар посылканы асгерчилеге етишдирип, уьягълю ожагъыны исивюн сезме имканлыкъ болдургъанлар.

Районну башчысы Даниял Исламов атышывчу ротаны командири А. Мосуновдан гелген атындан гелген Баракалла кагъызланы тапшурулду. Шолагъа етишдирген рагъмулукъ кемеги ва асгерчилени ругъландыргъаны саялы «Бабаюртну янгы-

лыкълары» деген район газетни баш редактору Герейхан Гъажиев, район администрацияны яшёрюмлеге, спортгъа ва культурагъа къарайгъан белюгюню елбашчысы Арслан Далгъатов, волонтерлар Алберт Хасболатов ва Ислам Исламов макътавгъа лайыкълы болдулар.

«Биз район газетни гъар номеринде дегенлей дав йылларда бизин ата-бабаларыбызны

тылда текген кыйратлы загъматы гъакъда газетде чыккыгъан макъалаланы кыйтара районлуланы тергевюне беребиз. Шо йылларда гъар бюртюк ашын олар, оьзлер ач экенге де къарамай, фронтгъа бакъдыргъанлар, уьстюнлюкге оьз кьошумун этгенлер. Бугюн де районну гъар ватандашы гезикли уьстюнлюгюбюзню ювукълашдырмакъ учун гъаракат эте. Оланы шо кыйратлы загъматы хайырлы болажакъгъа инанаман. Биз буса районну халкъыны рагъмулу ишин боецлеге етишдирдик», – деди Герейхан Гъажиев.

Еригелгенде, Бабаюрт районну халкъыны рагъмулу кемеги бу йылны февраль айыны ахырында Россия Федерацияны янгы кьошулгъан регионларын украиналы миллитчилерден якълавда Запорожск областда асгер борчун кютеген районлуларыбызгъа етишдирилгенни эсгерме сюебиз.

Бизин мухбирибиз.
СУРАТДА: савгъатлар тапшурулагъан вакъти.

Оьз кьошумун этелер

Бугюнлерде Украина бойда юрюлюп турагъан хас асгер гъаракатда ортакъчылыкъ этеген кьоччакъ уланларыбызгъа кеме кьолун узатагъанлар аз тьогюл. Айтагъаным, оланы ругъун гетермек учун бютюн халкъ оланы сьз булан да, иш булан да якъламагъа белсенген.

Ачыкълашдырып айтгъанда, бизин уьлкеде «Окопная свеча» деген гъаракат оьтгериле. Бу пайдалы ва герекли гъаракатгъа уьлкеде кеп санавда адамлар кьуршалгъан. Окоп майчыракълар янгыз къарангыда ярыкъ этип кыймай, ону отунда солдатлар аш-сув исси эте, сув опуракъларын ва аякыгъийимин кьурута. Ону иссиллиги солдатланы сувукъ аязлардан сакълай десек де ялгъан болмас.

Шону гез алгъа тутуп, тамазатобели къатынлар да оьзлени сиптечилиги булан уьстюнлюкню гюнюн ювукълашдырмакъ учун кьолундан гелеген кемегин эте. Ачыкъ этип айтгъанда, юртлу къатынлар Гюлгъанат Ашимова ва Гъубайдат Аталикова хас асгер гъаракатда ортакъчылыкъ этеген кьоччакъ уланларыбызгъа лап да герекли окопланы ярыкъ этеген майчыракълар гъазирлей. Солдатлагъа майчыракълар герек дегенин эшитгендокъ, олар шоссагъат бу пайдалы иште гиришген. Эки де къатын майчыракълар гъазирлеп, ящиклер булан Украина бойдагы солдатлагъа йибере.

Бу иште школаны муаллими Элдар Межитов ва юртну участка инспектору Руслан

Аталиков олагъа кеме кьолун узаталар. Бу эки де улан юртлулар гелтирген къалай кьутукъланы тазалап, кьолламагъа гъазир этип берелер.

Гюлгъанат ва Гъубайдат гъазирлеген кьутукълагъа парафин кьуюп, ящиклеге тешей.

– Гъар адам, гъар ватандаш, оьзюн Ватанын патриоту деп санай буса, бу четим заманларда кьолундан гелеген кемегин этмеге герек, – дей Гъубайдат Аталикова. – Бизин уланлар кыйшда – сувукъ, язда исси деп къарамайлы, окопларда бизин парахатлыгъыбызны ва эркинлигибизни сакълай.

Арекден къарап турмагъа болмайгъан Гъубайдат ва Гюлгъанат кьолубуздан гелеген кемеки этейик деп иште гиришген. Юртлулар да оланы гъаракатын якълап, гезиге гелгенде харж булан, темир кьутукълар булан тамъин эте.

Мисал учун, оьтген гюнлерде Альбина Аттутарова дорба булан темир кьутукълар алып гелген. Ону уланы Али Аттутаров Россияны Савутлу Гючлери булан дыгъар байлап, бугюнлерде Украина бойда бизин дазуланы миллитчилерден кьоруп сакълай. Зулгъужат Къадырова да харж булан кеме кьолун узаталар. Ону уланы Эсболат Ханакъаев Авдеевка бой-

да асгер тапшурувун кютегенде игит кюйде жан берген.

Бу бек тарыкъ ва пайдалы иште юртлу къатынлар Салигъат Къайырбекова, Загъра Мажитова ва кеп оьзгелери кьуршалгъан.

Гъубайдат Аталиковагъа ва Гюлгъанат Ашимовагъа юртну халкъы оланы пайдалы ва герекли ишлери учун баракалла

сьзлер айта ва разилигин билдире. Юртларда булай асил тиштайпаларыбыз, фронтда кьоччакъ уланларыбыз бар болгъан сонг, бизин халкъны, бизин зор уьлкени енгип бирев де утмагъа болмажакъ.

Бэлла ГЪАЖИГЕЛДИЕВА,
Россияны журналистлерини союзуну члени.

Къоччакъ командир

Макъаламны игити Хизри Алиев 1922-нчи йылда Башлыгентде тувган. Ата-анасын тез тас этген уланны ювукъ дос-къардашы оьсдюрген, тарбиялагъан. Балики, шону учундур, асгер командованиени гъар савгъатгъа гъазирлеген кагъызларында ол дос-къардашым ёкъ деп язгъан.

...1941-нчи йылны март айында 18-йыллыкъ Хизри Алиев тенглилери булан Къызыл армияны сыдраларына чакъырыла. Бырынгъы Башлыгентде оьсген яшёрюм, асгер къуллукъларына тез уйрене ва узакъ къалмай сержант чинге гётериле, атышывчу ротаны бёлюгюню командири этилип белгилене. Уллу Ватан давну шо къуллукъда къаршылай.

Хизри агъай шо йылланы узагъында къоркъувну билмей дав этген, 4 керен яралангъан.

Даим эсибиздесен

1965-нчи йылда магъа янгыз 8 йыл битген эди. Анабыз тарихден дарс бергени себеп болуп, мен де тарихни сюймеге башладым. Шо йыл бизин улкеде Уллу Ватан давну 20 йыллыкъы белгиленди. Хизри агъай да шо йыл Москвада жыйылгъан 4-нчю Украина фронтгъа гирген Приморский армияны ветеранларыны ёлугъувуна чакъырылды. Ёлугъувдан ол бек рази къайтды. Фронтвиклени гъарисине савгъат гъисапда берилген Уллу Ватан давну тарихине багъышлангъан 2 томлу китап огъар лап аявлу болуп токътасы. Бизин гъар ёлугъувубузда ол дав ишлери гъакъда хабарлай туруп, шо китапны къолуна ала эди. Гъали 59 йыл арадан гетген сонг, ону давда болгъан игит ишлери гъакъындагъы эсге алывларын язмагъаныма бек талчыгъаман.

Хизри агъайны армия яшаву аслу гъалда 1137-нчи «Ростовский» полкда оьтген. Ростов-Дон шагъарда къурулгъаны саялы асгер бёлюкге шолар ат берилген. 1941-нчи йылны октябринде полкну Таганрог шагъаргъа бакъдыра. 339-нчу атышывчу дивизия Миус оьзенни боюнда фашистлени къаршылай. Давгъа толу гъазирленмеген дивизия кёп адамын тас эте ва Ростовну тубюндеги Матвеев курганны айланасына тайыша. Алты айлар гетип, дивизияны Кавказ бойгъа – Краснодар крайгъа бакъдыра. Шо давларда дивизияны бёлюклери, асгерчилери дав сынавун ала, сыкълаша.

Уьстде айтгъаным йимик, эсге алывланы язмагъаныма гёре, давну биринчи йылларында Хизри агъай асгер къуллукъларын нечик кютгенин, давну отун, аччысын нечик ютгъанын билмеймен. Амма ол бир осаллыкъ да этмегенине шекленмеймен. Кавказны якълагъаны саялы берилген медаль да сёзлериме шагъатлыкъ эте. Ону дав ёллары аслу гъалда Темиркъазыкъ Кавказ, Къара денгиз бойлар учунгъу къагърулу ябушувлар булан байлавлу.

Нап учунгъу ябушув

1942-нчи йылны орталарында немис фашистлер Харьков шагъарны елей ва аслу гючюн къыблагъа бакъдыра. Душманни бир группасы Темиркъазыкъ Кавказдан таба Бакюге тербене, бириси группасы улкебизни нап ва оьзге

маллар булан таъмин этеген уллу темир ёллар оьтеген Сталинград шагъарны елемеге бакъдырыла. Эгер шагъарны елесе, Бакюге де ёл ачыла, бизин асгерлени бензин ва оьзге нап продуктлар булан таъмин этивде де уллу пуршавлукълар тувулуна.

Шону учун эки де якъны арасында уллу ва къыргъын давлар башлана. Хизри агъавубуз къуллукъ этеген 1137-нчи полк Темиркъазыкъ Кавказ учунгъу давлагъа гирише. Эки де якъдан бирев де бири-бирин аямай. Кавказ фронтда немислени «Эдельвейс» деген тавларда дав этмеге уйренген атышывчу дивизиясы къоллана. Бизин асгерлер не этип де оланы токътата, алгъа бармагъа къоймай. Ноябрь айда Сталинградда да гъал алышына. Бизин асгерлер гъужумгъа гётериле ва эки айдан немислени Сталинград бойдагъы асгер бёлюгюн къамавгъа ала. Шо буса немислени Кавказ группировкасын да осаллашдыра. Олар Къырымгъа багъып тайыша. Къырым кимни къолунда буса, Къара денгиз де оланы къолунда деп негъакъ айтылмагъан. Эгер Къырым азат болса бизин асгерлеге Балкан пачалыкълагъа, олардан Европагъа ёл ачыла. Шону англагъан немис командование Къырымда «Голубая линия» деген 3 къат этилген бекликлерин къура. 1943-нчю йылны февралында дивизия Краснодар крайны азат этмеге башлай, йй айлар дагъы да «къайнар» болажагъын эки де якъ мекенли англай. Шоланы арасында оьзюню гиччи бёлюгю булан Хизри агъай да оьз ерин таба.

Къырым бизинки болмагъа тарыкъ

1943-нчю йылны июль-август айларында «Голубая линия» деген бекликни елемеге бажарылмай. Янгыз сентябрни 16-нда немислени бекликлери къолгъа тюше. Тамань ярыматав толу азат этиле. Игит ишлери саялы дивизиягъа «Таманская» деген ат бериле. Тамань учунгъу давларда гёрсетген игитликлери саялы кёбюсю солдатлар, офицерлер дав орденлер, медаллар булан савгъатлана. Шоланы арасында бизин агъавубуз да бар.

Къызыл Юлдуз орден фронтвиклени арасында сыйлыларындан саналып гелген. Эки

фронтвик къаршы болса, бириси бирисине «Юлдузунг» бармы деп сарай болгъан. Бизин Хизри агъайбыз 22 йылына шо орден булан эки керен савгъатлангъан.

339-нчу Ростов Тамань атышывчу дивизияны 1137-нчи атышывчу полкуну атышывчу бёлюгюню командири Хизри Алиевни Къызыл Юлдуз орден булан савгъатлавгъа 1944-нчю йылны 31-нчи августунда язгъан кагъызында Къобан, Тамань ярым атав азат этив учунгъу давланы ортакъчысы, къоччакълыкъ гёрсетген. Игитлиги, гъаракатчылыкъы булан дав этивде солдатларына уьлгю болуп токътасгъан, оланы игит ишлеге гётерген. Даим ал сыдраларда болгъан, салынгъан дав масалаланы уьстюню чечген», – деп язылгъан.

Къырым ярым атавну азат этив гъаракат Уллу Ватан давну йылларында гёрмекли ертутгъан. Башлап Мелитопольская, сонг Керченско-Эльтегенская гъаракатлар оьтгерилген. Къырымны азат этив давлар апрелни 8-нде башлангъан.

Хизри агъай къуллукъ этеген 339-нчу дивизия оьзюгер генерал А.И.Еременко башчылыкъ этеген айры Приморская армияны сыдраларында Къырым учунгъу давларда актив ортакъчылыкъ этген.

339-нчу атышывчу дивизияны командири полковник Г. Т. Василенко 1944-нчю йылны 2-нчи майында старший сержант Хизри Алиевни Къызыл Юлдуз орден булан савгъатламагъа берген кагъызында булай язылгъан: «Къоччакъ ва игит воин. Къырымны азат этив давларда тири ва къатты хасиятлы командир гъисапда гёрсетген. Душманни артиллерия атышывларына да къарамай, бёлюгю булан немислени окопларына гирген, автомат ва гранаталар булан ёл ача туруп, 7 немисли оьлтюрген, 6 румын солдатны ва 1 офицерни есир этген».

Апрелни 8-нде 51-нчи армия Къырымны азат этив гъаракатны башлай. 10-ндан 11-ине чыгъагъан гече олагъа айры Приморский армияны солдатлары да къошула. Эртенге таба Керчь шагъар азат

этиле. Майны 5-нде Севастополь учунгъу давлар башлана.

Сапун тав – Севастопольну къыбла-гюччыгъыш ягъындагъы 280 метрге етишеген бийиклик. Шагъар учунгъу давларда аслу роль ойнап гелген ер. Шону учун немислер онда уьч къат бекликлер къургъан. Сагъат ярым юрюлген артиллерия атышывлардан, самолётлардан бомба атышывлардан сонг, атышывчу бёлюклер алгъа тербене. 10 сагъат 30 минутда башлангъан гъужум ахшам сагъат 8-де уьстюню тамамлана. 10 сагъатны ичинде юрюлген къыргъын ябушувда кёп санавда совет ва немис солдатлар жан берелер. Шо давларда Хизри агъай да актив ортакъчылыкъ этген, игитлик гёрсетген.

1137-нчи атышывчу полкуну командири полковник Полевит (сонг 339-нчу дивизияны командири, шо давларда жан берген) 1944-нчю йылны июн айыны 15-нде старший сержант Хизри Алиевни Макътавлукъну 3-нчю даражалы ордени булан савгъатламагъа берген кагъызында булай язгъан: «Къоччакъ ва игит воин, Къара денгизни Къырым бойларын немис-фашист елевчулерден азат этив давларда къоркъувну билмеген, яшавун аямагъан, бёлюгюню солдатларын игит ишлеге ругъландыргъан. Севастопольну азат этивде 10 немис солдатны ёкъ этген, душманни пулемётчусун савуту булан къолгъа алгъан».

Сапун тав учунгъу давларда Хизри агъай бирче дав этген ювукъ ва инамлы къурдашын тас этген. Шо себеп болуп, ол асилигин сакълап болмай, оьтют барагъан есир этилген немислеге автомат булан атышмагъа уруна. Натижада такъсырлана, кавалерия дивизияны артиллерия полкуну бакъдырыла. Кёнигсберг шагъарны азат этивде актив ортакъчылыкъ эте. Ахырынчы игитлигин ол 1945-нчи йылны май айыны 1-нде Регелин деген юрт учунгъу давда гёрсетген. Артиллерия бёлюгюню атышывчусу яралангъанда, Хизри агъай тезлик булан ону ерин тута ва чалт айланышып, душманни атышывточкасын ва 6 солдатны ёкъ эте. Шо гюн ол дёртюнчю гезик яралана ва «Къоччакълыкъы учун» деген медаль булан савгъатлана.

1945-нчи йылда 23 йыллыкъ Хизри агъай ата юртуна къайта. Агълюсюн къура, пенсиягъа чыкъгъанчагъа райпотребсоюзну Къаягент райондагъы къурумунда чалыша. Уягълюсю Хадиджат бажив булан 4 яшны оьсдюре, яшав ёлуна тюзелте.

Ол 1995-нчи йылда яшавуну 73-нчю йылында гечинген. Яшагъан ва загъмат текген Башлыгентде ва Янгы Къаягентде ону унутмайлар. Уллу Ватан давну 75 йыллыкъыны алдында игитни аты Янгы Къаягентни орамларыны бирисине тагъылгъан.

Магъамматрасул ИБРАГЪИМОВ,
Къаягент район, Янгы Къаягент.

Аврувну инг яхшы дарманы – рагъмулукъ

Аврув – Аллагъны саламы деп айталар. Озокъда къайсыбыз да ювукъ адамыбыз авругъанлыкъ скоймейбиз. Тек бизден гъасил болмайгъан аврувлар кеп бар. Айрокъда, гъалигъ заманда аврувлу тувагъан яшлары санаву кеп болуп бара. Мисал учун алда биз эшитмеген артдагъы бирнече йылланы ичинде чакъ-чакъда чалынагъан аутизм деген аврув кеп яйылма башлагъан. Аутизм адамны генетикасы булан байлаву ва кёбюсю гезиклерде бютюнлей сав этмеге болмайгъан аврувланы бириси деп айталар. Аутизм – яшны психикасы булан байлаву аврув. Бугюнлерде Россияда гъар 100 яшны бири аутизм авруву булан тува деп гъисап этиле. Дагъыстан Республикада да эсгерилген авруву булангъы яшлар бар.

Апрель айны 2-нде 2007-нчи йылдан берли аутизмны масъалалары булан байлаву маълуматланы билдиреген бютюдюнья гюню белгиленген. Озокъда аутизм аврувлу яшлары бар агълюлеге тынч туююл. Неге туююл эсгерилген аврув булан рас болмагъан, эшитмеген, билмейген адамланы шолай яшлагъа къараву, янашыву гъар туююл бола. Аутизм аврувлу яш Магъачкъалада яшайгъан Найида ва Шамил Алибековланы агълюсюнде де тувгъан. Олар уланы Мугъамматны аутизм авруву бар экенин билгендокъ гъар туююл къайдалар булан сав этивню ёлларын излеп айлангъан. Гъали Мугъамматгъа 7 йыл бола. Найида касбусуна гере журналист буса да, юреги ушатып сайлагъан касбусунда чалышмагъан. Улананы савлугъуну гъайында топлагъан билмилери ва сынавану натижасында бир йыл алда гъар туююл аврувлары булангъы яшлары реабилитация этив центрин ачгъан.

Найида Алибековагъа 29 йыл бола, ата-анасы – къоркъмаскъалалы. Бугюнлерде ол эсгерилген центрны ёлбашчысы ва бир заманны ичинде «АБА терапиядан» касбучу. Найида Алибекова булан аутизмны гъакъында лакъыр этдик. Лакъырлашывну барышында чагъына да къарамайлы ол янгыз сынав топлап къоймагъанлы, бир вакътини ичинде чыныкъгъаны, гюнлю ва бажарывлу болгъаны гъис этиле. Яшыны аврувну гъакъында ачыкъдан толу кюйде англатмагъа гъар ким де болмайдыр. Найида буса «Ёлдаш» газетде печат этмек учун Мугъамматны аврувну гъакъында айта туруп, шолай яшлары багъывну къайдаларын, ёлларын англатмагъа ва пайдалы насигъатлар бермеге къаст этди. Шо саялы да огъар айрыча баракалла.

– Найида, уланыгъызыны аутизм аврувну биринчи белгилери къачан башланды, биринчилей ким эс этди?

– 5 йыл алда 2 йыл болагъан вакътисинде оюзюм

эслемеге башладым. Башлап йыл ярым болагъан вакътисинде де яшларда болагъан «агу-гюгюсю» де ёкъ экени эс эте эдим. 2 йыл битгенче вакътилерде оюзю оюзюне зарал гелтирердей гъаракатлар этмеге башлады. Олтуруп башын тамгъа яда ерге ура эди. Шолай тамаша хасиятларын, гъаракатларын герегенде неврологгъа герекетмеге токъташдым. Невролог: «Аутизмни белгилери бар», – деди. Сонг психиатргъа бардыкъ. О буса аутизмны белгилерин инкар этди. Оюзюм буса яшымны гъаракатларын да не буса да бир аврув бар экенин англай эдим. Танышларыбызны да арасында шолай аврувлары бар адамлар болгъан экен. Оланы насигъатына гере, Москвагъа барып шондагъы белгили врачлагъа герекетмеге токъташдыкъ. Белгили ва бек бажарывлу психиатр бар – Елисей Осин деген. Ол 2 сагъатны узагъында яш оюзюм туттагъан кюйге, гъаракатларына тергев этген сонг аутизм авруву бар экенин токъташдырды. Шо вакъти Мугъамматгъа янгы 2 йыл битген эди. Врач бизге жумада 35 сагъат «АБА-терапия» деп айтылагъан аутизм авруву бар яшлары гъалын тынчлашдырагъан курсну оьтгермеге таклиф этди. Магъачкъалагъа къайтып гелип, артгъа салмай эсгерилген «АБА-терапиягъа» юрюмеге башладыкъ. Озокъда жумада 35 сагъатны хас центрларда оьтгермеге бажарылмай, неге туююл харж якъдан да этишип болмайсан. Бир бёлюгюн центрларда, къалгъан заман уйде тарыкълы чараларын оьтгерип турдум.

– Шолай авруву булангъы яшлагъа муниципал медицина идараларда этилеген къуллукълар ёкъму?

– Бар, озокъда. Тек бугюнлеге муниципал идараларда аутизм яда башгъа генетика булан байлаву аврувлары булангъы яшлагъа тындырыкълы, етерли кюйде асувлу кемеке этмеге болагъан къайдалар ёкъ ва шону низамы да къурулмагъан, амал-

гъа гелмеген. Гъар туююл реабилитация оьтгерген центрларда касбучулар аутизм авруву булангъы яшлар булан ишлей. Тек шонда берилген заман яшлары багъывгъа азлыкъ эте. Мисал учун жумада 2-3 керен 30-60 минут юрюлеге чараланы асуву аз.

– Аутизм авруву бар яшлары дагъы да не йимик четим масъалалары бар? Не къайдалар булан кемеке этмеге бола?

– Аутизм авруву булангъы яшлар кёбюсю гъалда чарчымлы, тынглаусуз бола. Олагъа сёз булан айтып англатмагъа, уйретмеге бажарылмай, неге туююл англамай. Сав яшлары ата-анасына исси янашыву, инаныву бола. Аутизм авруву булангъы яшлар булан гъатта ата-анасына оланы инанывун къазанмагъа, ий этмеге бек къыйын. «АБА-терапия» яшны хасиятларына, турушуна кемеке этеген, шону асувлугъу булан яшавун тынчлашдырагъан, жамиятны арасында башгъа яшлар йимик тынч заман йибермеге, гъаллашмагъа кемеке этеген къайда. Кёбюсю гъалда шо къайда оюнну меселинде оьтгериле. Неге туююл аутизм авруву булангъы яшлагъа, оьрде эсгергеним йимик сёз булан айтып англатмагъа бажарылмай. Озокъда дарманланы кемегин де инкар этмеге тюшмей. Аутизмны де гъар туююл къалиплери бар. Оланы арасында оьтесиз гъалек яшлар да бола. Аслусу, ишин яхшы билеген, бажарывлу касбучуну таклифлерине гере яш булан ишлемеге, бары да чараланы оьтгермеге гере. Озокъда тынч туююл, аутизм авруву булангъы

яшлары гележеги ата-анасыны къаравундан, къастлыгъындан гъасил бола. Бугюнлерде Мугъаммат яшлар бавуна юрюй. 7 йыл битсе де, школагъа салмадыкъ. 8 йыл битгенде хас школагъа йибермеге токъташгъанбыз.

– Аутизм авруву булангъы яшлагъа айрыча бёлюклер бармы?

– Пачалыкъ яшлар бавларында хас бёлюклер ишлей. Тек аутизм авруву бар яшлагъа сав яшлары арасында тарбияланмакъны уллу маънасы бар. Гъар туююл психика аврувлары булангъы яшлары бир бёлюкде сакъласа, олар бир-биринден четим хасиятлар, мердешлер алса туююл, дагъы не пайдасы болур? Шо саялы аутизм авруву яшлар сав яшлары арасында тарбияланмагъа, гъар туююл къылыклагъа, мердешлеге олардан да уйренмеге гере.

– Бугюнлерде сизин къастыгъызы ва докторланы кемеги булан Мугъамматны нечик уьстюнлюкleri бар?

– Аутизм авруву булангъы яшлар булан оьтгерилген гъар туююл чаралар ва докторланы насигъатлары, таклифлери бизге кемеке этди. Ондан къайры да яшны авруву барны инкар этмей къабул этмек, яшдан сюювюкюню магърун этмей, ону булан къурдашыгъызы йимик гъаллашмакъны уллу маънасы ва пайдасы бар. Мугъамматгъа гъали 7 йыл битгенде ону магъа инанывун гъис этмеге башладым. Ол гъали оюзю сюеген затны айтып, англатьп бажара, оюзю ашай, башгъа къуллукъларын этип бола. Бизин учун булар

бары да – уллу уьстюнлюк. Яш сёйлеп англатьп болмайгъанлыкъ – уллу четимликлер тувдура. Яш шо саялы гъалек болмагъа, ачувлу болмагъа башлай. Аутизм авруву булангъы яшлары дагъы да къошум аврувлары бола. Шолай аврувлары Мугъамматны да бар. Йыл ярым алда ол дагъы да гъакъылдан осал экени токъташдырылды. Бу аврув да генетика булан байлаву ва ондан къутулмагъа, сав этмеге бажарылмай. Бизге, ата-анасына, ювукъ адамларына не этмек къала? Къабул этмеге, англамагъа, дагъы да артыкъ скоймеге, гъайлы янашмагъа, бизден болагъан затны этмеге герекетбиз. Яшав узатыла, бизде дагъы да алгъа бармагъа гъаракат этебиз.

– Олагъа дагъы да не йимик насигъатлар берер эдигиз?

– Аутизм авруву бар яшлагъа башгъа гъар туююл аврувлар да тез къабунмагъа бола. Бир-бир ашамлыкълар, мисал учун кеп татли ашлар оланы хасиятына, турушуна таъсир эте. Татлиликлер гъалеклигин гюнлендирмеге бола. Майлы ашлар да яхшы туююл. Озокъда пайдалы ашамлыкълар, айрокъда эт ашлар, яшыллыкълар, емишлер пайдалы. Ондан къайры да аутизм авруву яшларыны къыргъа чыгъармай, уйде сакълыйгъан агълюлер бар. Бирлери яшларыны гъалеклигинден, чарчымлыгъындан ва адамланы янашывундан тартына. Амма шолай яшлар булан таза гъавада айланмакъ бек пайдалы. Таза гъавада заман йиберив яшларыны нерваларын басылта, гюнню пайдасы бар ва олар къырда оьзлени артыкъ энергиясындан азат бола. Аутизм аврувну багъывда яш булан чалышыв, янашыв, дарманлар, ашаву ва яшны бар кюйде къабул этив ва сабурулукъ агъамиятлы.

Эгер шолай яшлар къаравсуз къалса, уллу болгъанда кемеке этмеге къыйын, гъатта бажарылмай. Шолай яшларыны гъайы заманында гиччиден тутуп, биринчи белгилерин герегендокъ этмеге гере. Яшлагъа 4-5 йыл битгенче кемеке этмеге тынч, шоссагъат алгъа барыв эс этилмесе де, этген ишлени асувлугъу заман оьтуп билинмеге башлай. Яш булан чалышагъан ата-аналар гъар алгъан гиччиневабатын эслей. Бир вакъти биз де яшны гъалында алгъа барыв ёкъ деп къыйнала эдик. Мугъаммат логopedни кемекелиги булан биринчи «А» гъарпны айтгъан заманда агълюм де,

(Давамы 8-нчи бетде).

Аврувну инг яхшы дарманы – рагъмулукъ

(Башы 7-нчи бетде).

мен де сюнмекликден йылай эдик. Бизин учун уллу устьюнлюк эди. Оьрюм чагъына етишген яшланы гъалын яхшылашдырмагъа кыйын. Бир агълюге де айып салмагъа болмайман. Неге тьогюл харж якъдан да кыйын, шотай тарчыкълы вакътилерибиз бизин де болгъан. Тек къаст этмеге герек. Бары да имканлыкъланы къолламагъа, яшгъа кемеке этмек учун янгылыкъланы излемеге тарыкъ. Бизин дагъыстанлы халкъ кемеке этмеге сюеген, англавлу халкъ. Рагъмулу фондлар гъар тюрлю аврувлары бар яшлагъа харж якъдан кемеке къолун узата.

– Найида, гъали сиз гъар тюрлю психика, генетика авруву булангъы яшлагъа кемеке болардай

центр ачгъансыз. Аутизм авруву булангъы яшланы кеп тувагъанлыгъыны не йимик себеплери бар?

– Гертиси, аутизм авруву булангъы яшлар

тувагъаны гъали бизин девурде башланмагъан. Алда шогъар тергев бермей яда яшырып тургъан гезиклер кеп. Гъали бу аврувгъа тергев бермеге

башлагъанлы ата-аналар да яшына кемеке этмекни гъайын эте. Аутизм гъар заман генетика булан байлавлу тьогюл, адамланы савлугъунда, кьаркъасында болгъан алышынывланы натижасында да тувмагъа бола. Гъали яшгъа 6 ай болагъанда яда йыл битгенче аутизмны белгилерин эс этмеге бажарылагъан къайдалар да арагъа чыкъмагъа башлагъан.

– Къырда жамият арада аутизм авруву булангъы яшлагъа адамланы янашыву нечикдир?

– Аутизм авруву бар яшлагъа башгъаланы янашыву англавлу болсун учун шотай аврув бар экенни ва шо аврувну башгъачалыкъларын англазмагъа, билдирмеге герек. Алда эсгергеним йимик бизде Дагъыстанда рагъмулу адамлар

яшай. Къырда шотай яшланы гьргенде бирлери бир зат айтмай. Башгъалары сорай, англагъанда языкъсына. Эгер де билмеслигинден яман сьйлесе де, англагъан сонг гечмекни тилей. Мен озьюм де шотай гезиклер булан рас болгъанман.

Дагъыстанда буса гъар тюрлю генетика ва психика аврувланы арагъа чыгъарывда ва багъывда кеп алгъа гетген. Бажарывлу касбучулар да бар. Бизин центрда шотай яшлагъа кемеке этмеге къаст этебиз. Гележекде дагъы да ангы къайдаланы къолламагъа хыялыбыз бар.

Аутизм авруву булангъы яшлар бары да бир йимик болмай. Оланы арасында бек гъакъыллы, не буса да бир пагъмусу булангъылары да бар. Аутистлер алгъа барывну есилери деп де айталар.

Бир яш да етим ва оьксюз къалмасын!

«Дагъыстанны ёлбашчылары ювукъ заманны ичинде яшланы уйлерин сакъламакъ учун чыгъагъан харжны шайлы кемитмеге болажакъ. Республиканы харж якъдан масъалалары бар экенлигинден тьогюл, дагъыстанлыланы озлени рагъмулугъундан. Артдагъы вакътилерде олар етим яшланы, гъатта авур авруву бар яшланы сакълама ала. Избербаш шагъардагъы яшланы уьондеги яшланы барысын да агълюлер сакъламагъа алгъан. Яшланы уьо ябылгъан».

Шулай билдирив 10 йыл алгъакъда Россияны аслу телеканалларында чыкъгъан эди. Озокъда, айрокъда бусурманлар яшайгъан республикаларда етим яшланы ювукъ кьардашлары озлени агълюлеринде сакълап оьсдюреген гезиклер кеп бар. Тек Дагъыстандагъы яшланы уйлеринде бугондеге ерли ябылмагъан. Дагъыстанны шагъарларында яшланы уйлеринде ва социал-реабилитация центрларында сакъланагъан яшлар аз тьогюл.

Гертисейде, инсанлыкъ, рагъмулукъ – адамланы арасында да, Аллагъны алдында да макъталгъан къылыкълардыр. Рамазан айда къайсыбыз да рагъмулу ишлер этмеге, харлы адамланы гьнгюн алмагъа, сюндюрмеге айрокъда къаст этебиз. Рагъмулу ишлени белгили фондларыннан къайры, озлени сиптесине гьре гъар тюрлю кемеке чараланы оьтгерген адамлар да бар. Мисал учун, Рамазан айда бир-нече къатынгиши бир болуп Дагъыстандагъы яшланы уйлерине барып, олар ябылмагъанын, не йимик шартларда яшайгъанын гьрдюк.

Дагъыстанда яшланы уйлеринден къайры да, гъакъыллыкъ болмагъан яшлар учун социал-реабилитация центрлар да бар. Магъачкъаладагъы шотай центрланы бирине де бар-

дыкъ. Эсгерилген центрда 3-7 йыллыкъ чагъында 31 яш ва 7-18 йыллыкъ 76 яш сакълана. Бу центрдагъы яшланы кеплери заманлыкъгъа ерлешдириле. Оланы арасында етим, гъар тюрлю тарчыкълы гъаллагъа тьоген агълюлени яшлары, ата-анасы кьоюп гетген яшлар да бар. Гертиси, яшланы гич-

чиси-уллусу болсун, барысы да дегенлей гьнгю хош, ачыкъ юзлю эди.

Оьрде де эсгергеним йимик, социал-реабилитация центрдагъы шартлагъа гьре 3 ай яшамагъа имканлыкъ бериле. Тек центрны къуллукъчулары эсгерген кьюде заманлыкъгъа деп кьоюп гетип, айлар-йыллар булан гелмей, тас болуп къалагъан

ата-аналар да бола. Демек, ата-анасы бар тура, йыллар булан яшавлукъ центрларда яшлар сакълана.

Дагъыстан Республиканы Башчысыны янында иш гьреген яшланы ихтиярларын якълайгъан толу ихтиярлы вакили Марина Ежова береген маълуматлагъа гьре бизин республикада савлугъу дазулангъан яшлар учун 11 хас школа-интернат бар. Шоларда 2 минг 377 яш тарбиялана. Гъакъылбалыкъ чагъына етишмеген яшланы сакълайгъан яшавлукъ реабилитация центрларда йылда 1 мингден артыкъ яшланы къуллукълары

къасты болса да, оланы оьз ата-анасыны, агълюлерини орнун тутмагъа бажарылмай. Мисал учун, гъали яшланы уйлеринде яшланы бьлюклери тьогюл, бир бинада яшлар турагъан айрыча уйлер бар. «Агъматовланы агълюсю», «Алиевлени агълюсю» деп атлар кьоюп, бир агълюде йимик тарбияламакъны къастын эте.

Биз рагъмулу кемеке булан баргъан яшланы уьоню бирисини директору (атын эсгермеге рази болмады) яшланы ва оьзю ёлбашчылыкъ этеген кьурумну масъалаларын эсгерди. Ону айтывуна гьре, яшланы мунда инг башлап бирев-биревге инаныв булан тарбияламагъа къаст эте. Тек сьйлешген «дыгъарны» бузгъанда, инамлыкъ къалмай. Олагъа къатты низам салмагъа тьоше.

Яшланы уйлеринде оланы сакълайгъан тарбиялавчулар болса тьогюл, муаллимлер ёкъ, дарслар юрюлмей. Яшлар ювукъдагъы школагъа охумагъа юрюй. Яшланы уйлерини директорлары да тарбиялавчулары да ондагъы яшланы гъарисине жаваплы. Не тюрлю четим масъала болса да, чечмеге, оьз яшларына йимик жаны авруп кемеке этмеге, гъатта болагъанындан да артыкъ этмеге гъазир тура. Школаны тамамлагъан яшланы арасында охувун узатмагъа сюегенлерине коллежге яда оьр охув ожакъгъа охумагъа тьошмекни гъайы этиле. Эгер де яшланы уьо ерлешген шагъардагъы охув ожакъгъа тьоген буса, мунда турушун узатмагъа олагъа ихтияр бериле.

Бизин гъарибизни оь-

зюьюзню яшларыбыз булан да бирев-биревню англамайгъан гезиклерибиз болмай къалмай. Яшланы уйлерине буса гъар тюрлю яшлар тьоше. Етим яшлардан къайры да яшларын ата-анасыны ихтиярлыгъындан азат этген, ата-анасы туснакъгъа тьоген яшлар да бар. Туснакъдан чыкъгъанлары да бир тюрлю себеплеге гьре яшларын агълюсюне къайтармакъны гъайын этмей. Тек улланасы, ювукъ кьардашы гелип савгъатлар, ашамлыкълар гелтирип гъайын этегенлери де бола.

Яшланы уйлеринде сакъланагъанланы кьобюсю ачувлу, чарчимлы бола деп гъысап этиле. Тек биз гьрген яшлар гъариси тарбиялы, гелишли, низамлы экени билине эди. Олар къонакъланы да кеп сюе. Биз яшлагъа футбол, волейбол, баскетбол ойнамагъа топлар, гъар тюрлю кьужурлу оюнлар алып бардыкъ.

Эгер де гькукуматны янындан яшланы уйлерини ашамлыкъ маллар булан яхшы таъмин этиле буса да, материал-техника базасы айтардай яхшы тьогюл. Олар дагъы да яхшы шартларда тарбиялансын учун, яшланы уьоню абзарын мукъаятлы онгармагъа, онгайлыкълар яратмагъа герек. Озокъда, рагъмулу ишлени юрютеген адамлар кемеке къолун узатса, уллу зувап да болур. Балики, гележекде, мисал учун, хоншудагъы Мычыгъыш Республикада йимик болса, Дагъыстанда да яшланы уйлерине харлы болмас! Бир яш да етим ва оьксюз къалмасын!

Гъазирлеген
Патимат БЕКЕЕВА.

Айрылыв-къайсы агълоню яшавунда да къайгылы агъвалат. Авлетлерини гѣнгю бузула, психикасына яман таъсир эте, оланы ягы сына. Яш-юшлю эр-къатын айрыча турма башлагъанда, аталары озлени авлетлерини алдындагы борчларын унута буса, шо эки керен артыкъ балагъ болуп токътай.

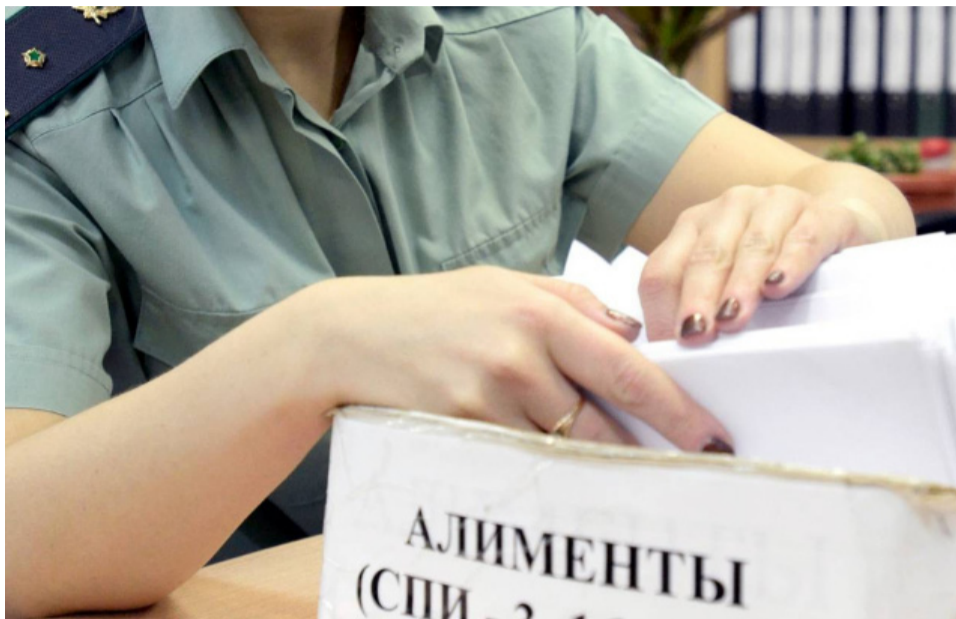
Бир-бир аталар алиментлени телемес учун къачма, яшынма уруна, атын, паспортун, яшайгъан ерин алышдыра. Шо заман судну къарары булан ахтарыв ишлеге приставлар къуршала.

Суд приставланы федерал къуллугъуну Дагъыстан управлениеси билдиреген кюйде, республикада къатынындан айрылгъан гъар 390-нчы эргишини алиментлерден борчу бар.

Росстатны артдагы йилларыны бир-бир маълуматларына гѣре, Дагъыстанда 3 миллион 86 минг адам яшай. Ата-анасы айрылгъан яшланы алдындагы умуми борч 1 миллиард 225 миллион манатгъа етишген. Орта гъисапда алгъанда, гъар жавапсыз ата яшларына 150 минг манат борчлу. Оланы янгыз 26 процентини токъташгъан, алышынмайгъан иши бар. Аслам пайы гюнлюк, заманлыкъ къазанч булан тура.

Лейла (макъаладагы адамланы атлары алышдырылгъан) алиментлер телемей, уьч йыл къачып юройген алдагы эри Сиражитдинни хапарсыздан телеберилишлени бирисинде гѣрюп къоя. Ёл хатабалагъны гъакъындагы сюжетде бир-бирине урунган машинлеге къарайгъанланы арасында о да токътагъан болгъан. Сонг озюнню «Жигулисине» минип ёлун узатгъан. Яхшы чы, Лейла машинни номерлерин эсинде

Къара дамгъа

ерли приставлар къаражакъ. Гъали яшларыны алдындагы бир миллионгъа ювукъ борчун телемек учун, огъар машинин ва озге мал-матлагъын сатма тюшежек, – деп, Лейла оз дертлерин айта.

– Телемейгенлер кѣбюсю гезик Лейланы ишинде йимик хапарсыздан табылып къала. Олар борчун толу кюйде тележекден къайры, эркинликден де магърум этилме болагъанын унуталар, – деп англата суд приставланы къуллукъчусу Расул Магъамматов.

Пристав айтагъангъа гѣре, телемейгенлени кѣбюсю даимлик иши ёкъ, бош, саякъ айланагъан адамлар. Бир-бирде гъар тюрлю жинайтчылыкълар этип, заманлыкъ изоляторлагъа, полиция бѣлюкlege тюшгенлени арасында табыла.

сакълагъан ва приставлар Сиражитдинни шо номерлерден таба тапгъан.

– Биз айрылгъан сонг, ол биринчи йыл алиментлени телеп де турду, артда ёкъ болуп къалды. Мен суд приставлардан кѣмек тилеген эдим. Олар ону гъызына озге регионланы бирисинде тюшген ва онда тийишли кагъызланы бакъдыргъан. Тек телеберилишни яхшылыгъындан ол Дагъыстангъа къайтгъанын англадым ва ону ишине янгыдан

– Судда алиментлени телемекни гъакъындагы къарар къабул этилген сонг, шо кагъызлар бизин къолубузгъа тюше, – деп узата Р. Магъамматов. – Инг алдын шо адам къайда ишлейгенин ва турагъанын токъташдырабыз. Эгер де айрылгъан къатын алиментлени болгъан чакъы тез алма сюе буса, алдагы эрини ерин бизге билдире. Паспортундагы адресине гѣре яшамай буса, башгъа кюйлени излейбиз, ата-анасындан, дос-къардашындан,

къурдаш-танышындан таба ахтаравыз.

Айрылгъан эргишини ата-анасы кѣбюсю гезик торунларыны янын туталар ва уланы яшларына алиментлени телегенни талап этелер. Бир-бирде шо да таъсир этмей къоймай. Олар ата-анасын приставлар инжитип тургъанны сюймей, телеме башлай. Тек шону булан бирге уланыны терс гъаракатын якълайгъан ата-аналар да ёкъ тююл.

– Бир гюн бизге яшларыны алдында шайлы борчу бар адам Магъачкъаладагы ата-анасыны янына гелген деген билдирив етишди. Ону алдагы уьюне гирип барагъанын хоншулары эс этген. Шо адресге гѣре бардыкъ. Эшиклени эсли чагъындагы адам ачды. Догъадагы аякъгийимлени арасында шосагъат янги кроссовкаланы эс этдик. Уьйеси гийип юройген аякъгийим тююл экенни англама къыйын тююл эди. Узун сѣзню къысгъасы, ахырда алиментлерин телемейген жагъил адам шкапланы бирисинде яшынгъаны ачыкъ болду, – деп кюлей пристав.

– Бирдагы гезик жагъил адам башгъа ишге чыгып, бироздан машин алма сюйген. Тек яшларыны алдындагы борчу шо мурадын яшавгъа чыгъарма имканлыкъ бермей эди. Ол тарыкъ чакъы акъча табып, алиментлени низамлы кюйде телеме башлагъан. Яшаву бир ёрукъгъа гелди, уьйлер сатып алды, экинчилей уьйленди. Ону биринчи къатынындан тувгъан уланына гъали 15 йыл бола ва ол атасы булан байлавлукъну уьзмеген, – деп эсге ала тезги хабарны Расул ва ачувлу кюйде узата. – Бир-бирде акъчам ёкъ деп, кант этеген борчуланы аэропортда самолѣтгъа минеген еринде бирден банк карточкасында яда кисесинде 300-500 минг манат табылып къала.

Бизде телемейгенлени бириси дѣрт керен паспортун, атын ва фамилиясын алышдыргъан эди. Ону умуми борчу 3 миллион манатгъа етише эди. Ол гъар тюрлю ерлерден кредитлер алып къайтармай къоя эди. Арт

да Татарстандагы шагъарланы бирисине барып, онда яшынган. Шолай адамланы биз федерал ахтарывгъа беребиз. Шо якъдан суд приставланы ихтиярлары аз тююл. Лап арекдеги Тюменде тутулгъанлары да бар, – дей Р. Магъамматов.

Уьлкени хыйлы регионларында алиментлени телемейгенлени уллу суратлары орамларда, жамият транспортда ва озге кѣп халкъ жыйылагъан ерлеге илине. Бирлери жамиятгъа шо меселде «танывлу» болмас учун, телеме уруналар.

Бизин лакъырны вакътисинде белгили болгъаны йимик, къатынланы янын тутуп телемейгенлени барысын да яман аталагъа гъисаплама тюшмей. Мисал учун, бир къатын алдагы эринден бек къаныгъывлу кюйде алиментлени талап эте болгъан. Ол айлар булан телемейгенлерден тююл эди, тек къатыны берилеген акъчаны аз гѣрюп ва ону талаплары гюн сайын арта болгъан. Шо заман тазза ялкъгъан эргиши ДНК тест этип, яш озюнден тувмагъанын токъташдыргъан.

Приставлагъа уятсыз адамлар булан да иш гѣрме тюше. Расулну кабинетине Земфира гирип гелди. Ол макюрчюге эрге баргъан болгъан. Озьюн янгыз эки яшы булан къойгъан. Къойгъанындан къайры, ялганчы гетегенде къатыныны бары да алтын юзюклерин, гъалкъаларын алып къачгъан. Къатынгиши судгъа ону аталыкъ борчларындан эркин этмекни гъакъында арза берген. Суд Земфираны якълагъан ва кагъызланы приставлагъа озлер етишдирежек болгъан. Тек шо кагъызлар неге буса да тас болуп къалгъан. Гъали ол адилликни излеп, приставлардан кѣмек къаравуллай.

– Мен шо нажжасны аталыкъ борчундан эркин этгенни сюемен, – деп тарлана Земфира. – Магъа ону бир кепеги де тарыкъ тююл. Мени судлагъа чаба туруп, не гъалым, не гючюм къалмады. Пачалыкъдан кѣмек алып тургъаны хыйлы къолай. Мени алиментлени алма сюеген къатынлагъа бир ёравум бар-даим приставланы уьстюне юрюп туругъуз, эсине салыгъыз. Дагы ёгъесе, иш тораймажакъ!

Приставланы телемейген адамны еслигиндеги бары да мал-матлагъын пачалыкъны пайдасына чыгъарып алма ихтияры бар. Сонг шо мал аукциондан таба сатыла ва алынган гелим аслу гъалда яшланы алдындагы борчну телевге бакъдырыла. Борчу барлар тыш пачалыкълагъа чыгып болмай. Алиментлени телемей къачып айланагъанлагъа къаршы суд чыгъаргъан гъукму шо адам учун бютюн оьмюрюне къара дамгъа болуп токътай. Гъатта айыплы адам туснакъгъа тюше де, борчундан къутулмай.

Виолетта РАТЕНКОВА.

Халкъ унутгъан халкъ шаирибиз - Абдулла Магъамматов

Мени школада охуйгъан йылларымда, ана тиллени дарсларын береген муаллимибиз Шагъболат Индырчиев бизге Дагъыстанни халкъ язивчулары деп уьч къарт гиши олтуруп чыкъгъан суратны гёрсетген эди. Олар класдагъы яшланы айтардай тергевюн тартмады деме ярай. Шолай гийинген тамазаланы юртда да гёрме бола эдик. Озьом де шо йылларда шиърулар язма янгы башлагъангъа буса ярай, ортада ерлешгени яхсайлы шаир Абдулла Магъамматов экени буса эсимде къалды.

Арадан йыллар оьтдю. Заманда бир шо сурат гёзюме тийген сайын, яш йылларымны, яратывчулугъумну баш йылларына гече эдим. Артда шо суратдагъыланы толу атларын да билдим: авар шаир Гьамзат Цадаса, онгда – лезги шаир Сулейман Стальский, ортада – къумукъ Абдулла Магъамматов. Шо суратны да оланы бирге олтуртуп негъакъ алмагъан экен, бу уьч де милли тиллерде язагъан шаирлеге бир гюнго къарар булан 1934-нчу йылда Дагъыстанни халкъ шаири деген атлар берилген болгъан. Уьч уллу миллетни гёрмекли шаирлери...

Йыллар гетди. Сонгъу йылларда да уллу миллетлени вакиллеринден тенг кюйде пайлап, арасындан уьчер этип алып, пагъмулуларына Дагъыстанни халкъ шаири-язывчусу деген атлар берилип турду. Артдагъы 30 йылны ичинде миллетлер сайланагъан болду, бирлерин оьрге чююп, башгъаларыны атларын «къапгъачлап» турулду. Озьом де язивчуларыны сыдраларына гиргенде, шолай кеп тюрлю тюзсюзлюклени гёрме башладым. Бир язивчулар оьрде, бирлери кюрте дегенлей болду. Шону гъакъында оьзюмню ойларымны толу кюйде айтайым.

Бизин шаирибиз Абдулла Ма-

Абдулланы яшав ёлу

Абдулла Магъамматов 1869-нчу йылда Яхсайда тувгъан. Озьоме 15 йыл болагъанда атасы да гечинип, ожакъны авур намусу ону бойнуна тюшген. Шо йылларда ол юртдагъы бай адамланы алдында ишлеп, туварын багъып да уйдегилени ач болма къоймагъан. Озьоме тенгилери йимик билим де алма болмагъан, тек йырлама гъаваслыгъы бар улан, тойларда ва булкъаларда бажарывлугъун гёрсетип тургъан. Шону учун да оьгар «Йырав Абдулла» деп айта болгъан.

Бир вакътиде чи ол йырлайгъанланы хорун да къургъан. Шо йылларда къумукъ юртларда алышып йырлайгъанлар кеп болгъан. Абдулла йыравларын да алып, айлана юртлагъа да бара болгъан. Халкъ йырлары булан бирге, ол оьзю чыгъарып да айта болгъан. Шоланы кёбюсю авуздан авузгъа айтылып юрюлсе де, язылмагъан. Ону гъакъында язгъан Дагъыстанни халкъ шаири Абдулвагъап Сулейманов билдиреген кюйде, А.Магъамматов охума-язма оьзюне 50 йыллар болагъанда уйренген. Ону шиърулары «Ёлдаш» газетде шондан сонг чыкъма башлагъан.

къумукъ сабанчылар!), Гьей, дагъыстанлы къатынлар-къызлар», «Ишлегемен тишнемес», «Сабанчыгъа», «Гьюрметли Яхсай совхоз», «Янгы заман атланды» ва шолай башгъаларында ол эркинликни ва гъалал загъмат текген адам ач къалмасны айта.

Абдулла дагъыстан адабиятны оьгейими?

Филология илмуланы доктору Забит Акавов А.Магъамматовну гъакъында «Янгы яшавну йыраву» деген макъаласында шаирни гъакъында тындырыкълы язгъан. Шонда мени алдан берли къыйнайгъан соравагъа жаваплар табулду.

Гертиден де, 1934-нчу йылда Дагъыстанда биринчи болуп Абдулла Магъамматовгъа, Гьамзат Цадасагъа ва Сулейман Стальскийге Дагъыстанни халкъ шаири деген сыйлы атлар берилген. Шо да, уьч миллетни вакиллери замангъа гёре инг яхшы асарлар яратагъангъа этилген. Уьч де шаир депутатлар болуп да сайлангъан. Олар Дагъыстанни язивчуларыны биринчи съездинде де ортакъчылыкъ этгенлер. СССР-ни язивчуларыны союзуну члени болгъан Абдулла Магъамматов 1935-нчи йылда Совет Дагъыстанни 15 йыллыгъына багъышлангъан жыйынына Москвагъа да йиберилген. 1936-нчы йылда буса ол Дагъыстанни язивчуларыны союзуну правленийисини ортакъчысы да бола.

Шуну булан Абдуллагъа этилинген абур-сый битген. Биревлер айтма да бола, ол 1937-нчи йылда гечинген деп. Абдулла шо йылны март айында гечинген буса, Сулейман Стальский шо йыл ноябрде гечинген, тек ону аты гъали де айтыла, дагъы да айтыла. Ону ва Гьамзат Цадасаны атындагъы адабият савгъатлар да чыгъарылгъан, китаплары чыгъа ва гъар гезик юбилейлери оьтгериле. Шиърулары тюрлю-тюрлю тилге гёчюрюле. А.Магъамматовну сав заманында «Гюнго макътав» деген бир шиърусун орусчагъа гёчюрюлген. Къумукъ тилни яхшы билеген пагъмулу Эффенди Капиев ону гъакъында «Молодой ленинец» деген газетде язып чыгъармагъан буса, шолай шаир барны башгъа миллетлер билме де билмес эди. Ону яратывчулугъу гъакъда К. Солтанов, И. Асеков, К. Абуков ва башгъалары да язгъан, тек Забит Акавовдан

къайры масъаланы окъ йимик тюз тийдирип язгъаны ёкъ. Наталья Капиева язагъан кюйде, А.Магъамматов эпсиз саламат адам болгъан, тек ол адамланы арасында сёзге бажарывлугъу барны да эсгере.

«Яшавну эпсиз сюеген А.Магъамматов шонда янгыз яхшылыкъны гёре ва шоланы гъакъында яза болгъан», – дей ол.

Шондан къайры, ол кемчиликлени эсгерип де, янгы яшавну якълап язгъандан къайры, «Пача къурумгъа къаршы хозгъалывлар», «1905-нчи йылда пача этген зулму», «Бузулгъан тюзледик», «Бир де рагъатлыкъ болмас, зулмучулар таймаса», «Дюнья даву ва инкъылап», «Октябрь уьстюн болду» деген шиърулары ону республика оьлчевден ариге чыгъара.

Ону савунда «Совет къушлар» деген бир китабы, сонг-сонг дагъы да 3 китабы чыкъгъан. «Сайламлы асарлары» да 50 йыллар алда чыкъгъан, шо йылларда ону бир-эки шиърусун орус тилге де гёчюрюлген. Гъали-гъалилерде буса Дагъыстанни язивчуларыны правленийисини председатели Марина Агъматова да бир-эки шиърусун гёчюрюлду ва «загъматны поэзиясын дангъа чыгъаргъан шаир» деди. Шо дурус да дюр.

Менде шулай бетлешивлер болма да болмас эди, эгер де гъар халкъ шаирлени гъарисинде бир йимик янашгъан буса. Язивчуларыны Бютюнсоюз съездинде чыгъарып айтгъан шиърудан сонг, пролетар язивчу М.Горький С.Стальскийге «20-нчы юз йылны Гомери» деген. Сонг орден де берилген, Дагъыстандагъы язивчуларыны союзуну ёлбашчысы да этилген, китаплары да чыкъгъан. Эки де шаирге эсделиклер де салынгъан. Абдулла Дагъыстан адабиятны оьгей яшы йимик къалгъан. Дагъы затны айтмагъанда А.Магъамматов белгили жамият чалышычулар Зайналабит ва Нугъай Батырмурзаевлер, Багъавутдин Астемиров, Магъаммат-апенди Османов булан гъаллашгъан ва яхшы таныш болгъан. Ол М.Османовну уьюнде Йырчы Къазакъны гёрген.

Балики мен оьпкелевлеримни тийишсиз адамлагъа этемендир. Шогъар башлап бизин адамларыбыз, язивчуларыбыз ва жамият чалышычуларыбыз гюнагълыдыр?

Тенгсиз тенгешдиривлер

Мен Сулейман Стальскийни Абдулла Магъамматов булан тенгешдирегенимни маънасы бар, неге туюкул де экевюню де къысматы да, поэзиясы да бир йимик. Сулейманни анасы 7 йыл, атасы буса 11 йыл болагъанда гечинген. Иш къыдыра туруп, кеп ерлени элленген. Ялчы болуп бай адамланы алдында ишлеген. Башлапгъы шиъруларын азербайжан тилде язгъан ва шоланы йырлап арагъа чыкъгъан. Ону шиърулары да «Моллагъа», «Кавказ», «Колхоз», «Алгъасам яллава», «Уланыма», Серго Орджоникидзеге ва Сталинге багъышлангъан. Тек ону гьюрметине гёре, атын даимлешдирмек учун кеп иш этилген. Абдулла Магъамматовну аты бир-эки орамлагъа тагъылгъан буса, Сулеймангъа абур артыкъ. Ону аты Лезги театрда, юртда, районда ва кеп савнавдагъы орамлагъа тагъылгъан, оьзю яшагъан уйде музей къурулгъан. Ма-

гъамматовгъа этилеген тюзсюзлюк де шайлы къарсалатды, неге туюкул де бу йыл Дагъыстанни халкъ шаири Сулейман Стальскийге 155 йыл бите ва 2024-нчу йыл Дагъыстанда шону йылын генг кюйде оьтгермекни къарары чыкъды. Инг де тамашасы – бизин Абдулла Магъамматовгъа да бу йыл 155 йыл бите, тек Дагъыстанни язивчуларыны планында ону юбилей жыйыны болажакъмы, не ерде яда буса оьтгерилме сама да оьтгерилежекми деген хабары да ёкъ. Ким гюнагълы деп сорамайман. Шолай нечик бола, биз къумукълар сама оьзюбюзню адамыбызны неге аявламайбыз, неге эсгермейбиз ва юбилейин неге оьтгермейбиз?

Шоланы кёбюсюнде «янгы яшавну герти якъчысы», бай-бийлеге къаршы, демек, шо йылларда къыйналып яшагъанлар, ер есилерден арчылып, оьзлер айрыча топурагъы да болуп яшав берген инкъылапны макътап язгъанлар. А.Магъамматовгъа кёбюсю «загъматны шаири» деп негъакъ айтмай, гертиден де, ону шиъруларында юрт яшав, колхоз ишлер ва тюзсюзлюкге багъышлангъан шиърулар кеп бар. Узакъ йыллар агълюню сакъламакъ учун адамланы алдында ишлеп ва тюрлю-тюрлю касбуланы юрютюп тургъан Абдулла Магъамматовну биринчи шиъруларында да Совет гъакимлик макътала, янгы замангъа, девюрге алгъышлар этиле. «Гьей,

гъачкъалада эсделик салынган, 1969-нчу йылда (100 йыллыгына) СССР-ни почта маркасы чыгарылган, Бакко киностудия ону гъакъында кино чыгарган, ону атындагы адабият савгъат белгиленген ва аты юк ташыйган ге-меге де тагъылган.

Абдуллагъа шоланы къайсы этилген? Ону гъакъында бир-нече керен туюл азылмаган, тек шо йылларда бу эки де шаирни асарлары янаша ерлешдирилип турган.

Айтмай да нечик чыдарсан, бир де дегенлей ону юбилейлери де оьгерилмеген. Республика оьлчевде чи нечик де, район даражада да. Ону аты дагы да белгисизликде къалма бола эди, эгер де С.Стальскийни 155 йыллыгын дагыстан оьлчевде оьтгермек учун чаралар гьорюлмеген буса. Шо бизин уятды. Дагыстанда 2024-нчу йыл ону йылы деп белгиленген. Ону эсделиги бар гюлбар да Сулейман Стальскийни атын юрютжек.

Пагъмусу къыйматланмаган Абдулла

Мен Дагыстанны язвчуларыны правлениясины еьбашчысы Марина Анатольевна Агъматовгъа Абдулла Магъаматовну юбилейи неге оьтгерилмейгенни сораганда, ол да шону гъакъында оьзюню ойларын айтды. Ол бу йыл Дагыстанны язвчуларыны союзу къурулганлы 90 йыл битегенге гъазирленип турагъанни ва шону ичинде юбилейлери гелегенлени жыйынларын оьтгерме гьез алгъа тутулгъанни эсгерди. Шоланы арасында А.Магъаматов да бар. Гюлбаргъа Марина Анатольевна «адабиятчылары гюлбары» деп такъмакъны яны экенни де эсгерди, неге туюл шо паркны гюнтувуш боюнда Анвар Гъажиевни ва Юсуп Хаппалаевни эсделиклери де бар. Шоланы арасында Абдулла Магъаматовнуки болма герекни де айтды. Гиччи оьлчевде Абдулла Магъаматовну эретуруп этилген белгиси барны да эсгерди. Мен де шону гертиледим, шолай белгини Дослукъу уюде оьзюм де гьргенмен. Арадан заман гетгенде, шолай тюзсюзлюкlege уллу иш галчыгъасан. Дагыстанны язвчуларыны адабият музейинде Гь.Цадасаны, А.Гафуровну ва С.Стальскийни художниклер этген портретлери салынганлы кеп бола. Бизин халкъ шаирибизни ренкли сураты да екъ эди. А.Магъаматовну наслулары булан байлавлукъгъа чыгып, Ш-Х.Алишеваны къасты булан шо сурат бу йыл этдирилди ва музейге илинди.

Къумукъ элни шаири

А.Магъаматов инкъылапны шаири болган дейгенлер де болар, туюл, ол оьзюню девюрюнде мукъаятлы ширлар язган ва янги яшавну суратлагъан Къумукъ элни белгили шаири. Эгер де ону юбилейи гъакимият республика даражада этилмеге гьез алгъа тутулмаган буса, шону биз этме герекбиз.

Озокда, шаирни 155 йыллыгын Яхсайда этип къояйкъ дейгенлер де болду. Яхсайдагылар ону гъакъында таман чакъы билелер, яшлагъа дарсларда ону яратывчулугъу гъакъда айтыла ва дарслар юрюле. Яхсайда оьтгерме рази болмадыкъ. Дагыстанны язвчуларыны союзу кумукъ бьлюгюню еьбашчысы Шейитханум Алишева булан гъакълашып, Абдулла Магъаматовну юбилейин кеп адам да жыйып, Къумукъ театрыны сагънасында оьтгерме гьез алгъа тутулган. Бизин оьзенни биз сыйламасакъ, ким сыйлар?

Гебек КЪОНАКЪБИЕВ.

Юлдузат оьзюню еринде

Юрт ерлерде клубланы агъамиятын ва пайдасын биз яхшы англайбиз. Алдын клублагъа кеплер барып, толу кюйде ял да ала эди. Кинолагъа, концертлеге къарап, гьнгюн ача эди. Совет девюрден сонг, чьрекни гъайын этип, адамлар жан талашывда. Маданият ожакълагъа барагъанланы санаву аз болду. Кеп ерлерде клублар бузулду, бирлерини биналарындан кюрчюсю де къалмады.

Бу якъдан алгъанда Мужукъай юрт тюзелген деп айтмагъа болабыз.

Шо юрт Бабаюрт райондагы оьзге юртлардан гиччи болса да, маданият ожакъны – клубну бинасы сакъланган.

Мужукъай юртагы клубну еьбашчысы Юлдузат Исаева бажарывлу, ишине юреги авруйган маданият къуллукъчу гъисапда бугюнлерде де маданият ожакъны очагыны отун сьнеме къоймай сакълагъан. Шо гъакъда айтганда, Юлдузат Исаева – маданият тармакъгъа оьзтєрече еьл булан гелген гъайлы касбучу. Ол аз заманны ичинде юрютеген касбусуна берилгенлиги ва жаваплыгъы булан иш еьдшларыны, юртлуларыны разилигин ва баракалласын алып бажарган.

Ол Бабаюртда Бадурдин ва Калимат Абдуразаковланы кеп яшлы агьлюсюнде 1971 – нчи йылда тувган. Эл арада оьзлене къайратлы загматы булан уьлгюге лайыкълы Абдуразаковланы берекетли ожагында оьсген Юлдузат гиччиден билимлеге муштарлы болган. Ол Бабаюртдагы 1 номерли школаны битдирип, Аштархан шагъардагы технология техникумгъа охума тюзген. 1991-нчи йылда охув ожакъны яхшы къыйматлар булан битдирип, ата юртуна къайта. Амма ес болган касбусуна гьере ишлемеге чола болмаган. 1992-нчи йылда къысмет буюруп, мужукъайлы улан Байрамали Исаев булан уьйленип, янги ожакъ къургъан.

Юлдузат ким де сукъланардай тизив ожакъ тутган, яннавурундагы агьлюсюню инамлы еьддасы ва сырдашы бола. Агьлюде 3 авлет тува.

Агьлю шартлагъа гьере, Юлдузат кеп заман ишлемеге чола тапмай. Уьйде, ожакъда иссиликни ва берекетни болдуруп турса да, Юлдузат юртну жамият яшавунда ортакъчылыкъ эте болган. Ол гьар гезик де сайлавланы вакътисинде сайлав комиссиягъа къуршалып, халкъ арада англаыв иш юрютген. Тарыкъ болган гезиклерде клубда юрюлеген гьар тюрлю гъаракатлагъа да оьзюню къошумун болдургъан. Шону гьез алгъа тутуп, шо замангы клубну директору Румия Агъматова ишинден таягъанда, оьзюню орнуна клубну башын тутмагъа Юлдузат Исаеваны таклиф этген.

Шолайлыкъда, 2014-нчу йылдан тутуп, Юлдузат Исаева Мужукъай юртагы клубну директору болуп белсенип чалыша.

Ишинден айрылмаган кюйде Юлдузат касбусуна гьере Магъачкъала шагъардагы СССР-ни халкъ артисткасы Барият Муратованы атындагы маданият коллежни охуп битдирген. Билимлеге муштарлы Юлдузат 2020-нчи йылда юрт хозяйство академияны да битдирип, оьр билимге ес болган.

Ол шартлар ва имканлыкълар яратгъанына гьере юрт клубда гьар тюрлю чаралар юрюле. Байрам гюнлени къурумлу кюйде къаршылап, халкъны гьнгюн алма къасткъыла. Школада охуйган яшланы да къуршап, эсде къалардай жыйынлар оьтгере.

Яй айларда юртгъа Бабаюртдагы Ималдин Муцалхановну атындагы халкъ театры артистлерин чакъыра. Олар гелип, оьзлер сагънада яратган спектаклени гьрсетеген гезиклер де бола. Юлдузат Исаева шаирлени, язвчулары юбилейлерине багъышлап эсде къалардай жыйынлар, еьлугъулар оьтгермеге де къаст эте. Шо гъакъда айта туруп, 2020-нчи йылда къумукъланы машгъур шаири Иьрчы Къазакъны 190 йыллыгына багъышланган чаралагъа Юлдузат шаирни суратын этдирген. Бугюнлерде де Иьрчы Къазакъны сураты ону кабинетини оьр тамын безей.

Юлдузат ишинде бугюнлерде Украина бойда хас асгер гъаракатда ортакъчылыкъ этеген юртлу уланланы да унутмаган. Оланы суратларындан стенд этген. Оланы агьлюлери булан тызгъыс кюйде байлавлукъ туту.

– Юлдузат Исаева бажарывлу, касбучу гъисапда пагъмусу ва гъаракаты булан ким де сукъланардай ишлеп тура. Ол къайсы ишни де яшавгъа чыгармагъа урунса да, тетиксиз, мекенли кюйде оьр даражада оьтгерме сюе, – дей ону гъакъында Бабаюртдагы «Тангчолпан» деген маданият центрны методисти Ажай Гъажимуратова.

Юлдузатны сьзлери ишлери булан бирче юрюй. Ол – жаны-къаны булан ишине берилген маданият къуллукъчу. Гьар юртда маданият ожакъланы башын Юлдузат Исаева йимик рагъмулу, пагъмулу, жаваплы ва гъаракатчы еьбашчы тутса, юртну маданият яшаву тюзелген деп айтмагъа болабыз.

Юлдузат районда оьтгерилеген конкурсларда, фестивалларда жанлы кюйде ортакъчылыкъ эте. Ону гъаракаты да жавапсыз къалмаган. Ол нече керен де гьюрметлев грамоталагъа ва дипломлагъа ес болган.

– Мен ишимни кеп сюемен. Гьар адам оьзюню бойнуна алган бор-

члары мекенли кютмесе, ишге къуршалмагъа да тюзмей деп санайман. Менден гетсин, есине етмесин деп ишлейгенлени англамайман ва англамагъа да соймеймен. Клубланы ярыкълары сьнемесин учун, ону ишин жанландырма герек. Бизин клуб юртлулары бирикдиреген ва ськълашдырагъан ожакъ болгъанни сюемен. Клубда милли бийивлеге уьиретеген кружок иш гьере эди. Кружокну юрютеген хореограф ишден гетген сонг, кружокну япмагъа борчу болдукъ. Гъали ону орнуна касбучу излейбиз. Милли бийивлерден таба милли адатланы ва мердешлени яшьорюмлени арасында гент кюйде яймагъа умутлуман, – дей Юлдузат Исаева.

Юрт ерлерде яшайгъанлар бири-бирин яхшы таний, оланы яшаву турушу къолуну аясында йимик ачыкъ гьорюне. Юртлулар гьар адамгъа тюз кюйде багъа берип де бола.

– Юлдузат бары да адамгъа бир йимик янашагъан илиякълы тиштайпа. Ону юзюнден бир де иржайыв таймай. Олай ачыкъ адамлар макънатис йимик оьзюне тарта. Юлдузатны ишине къарап, адам оьзюню еринде деп айтмагъа болабыз, – дей юртлусу Аминат Жамаева да.

Юлдузат юртну, элни, халкъны баракалласын ва абурун къазанган. Ол яшавда еьлугъагъан къыйынлыкъларгъа чул бермей, ругъдан тюзмей яшав еьлун узата. Айтагъаным, 2018-нчи йылда яман аврув къабунуп, кеп сюеген агьлюсю Байрамали хапарсыздан яшавдан гетген. Атасыз къалган уьч авлетни Юлдузат оьсдюрюп, олагъа гъайлы ана да болган, тарыкълы ерде ата да болма бажарган. Уллу уланы Юсуп – бугюнлерде анасыны аркъа таяву. Ол атасы йимик, юрт хозяйство тармакъда чалыша. Уьйленген, эки уланны атасы. Къызы Камилла муаллим касбуча ес болуп, Бабаюртдагы школа-интернатда яшлагъа билим бере. Агьлюсю булан бир къызъяшны оьсдюре. Юлдузатны лап да гиччи уланы Иса школагъа юрюй. Ол бугюнлерде 9-нчу класда билим ала.

Юлдузат да яшларындан, торуларыннан сююнюп яшай. Гележекде де огъар ишинде оьрлюклер ва уьстюнлюклер еьрайбыз. Маданият ожакъланы очагыны отун сьндюрме къоймайгъанлагъа минг макътав болсун!

Бьлла ГЪАЖИГЕЛДИЕВА,
Россияны журналистлерини
союзуна члени.

Алав АЛИЕВ

Акъча тереклерде оьсмей

Акъча тереклерде оьсмей, оьсе болгъан буса, балики, биз шону герти хадирин де, къыйматын да билмес эдик. Яшав юрютмек учун гъар агълюде топланагъан маялар - аслу гъалда уй есилени къаныгъывлу къол, гъакъыл загъматыны натижасы, кьбюсю, исрап этмей, кепекни кепекге уруп жыя.

Бугонгю шартларда пачалыкъны янындан да финанс масъалалагъа байлавлу янашыв алышырма тюшмейми эди экен деп ойлашаман. Пачалыкъ дегенде, шону атындан гъар тюрлю къурумларда гъакимлик юрютегенлени айтаман. Уьлкебиз хоншудагъы Украинадагъы баш гьетергенлеге къаршы турув юрютегени эки йыл бола. Дав деп айтма суймесек де, хас асгер гъаракат десек де, шо чаралар гъар гюн дегенлей уллу харжланы талап эте. Ондан къайры, гюнбатыш дюнья бизге салмагъан тогъаслар къалмагъан. Айтагъаным, гъалиги четим гъаллар къайсы ёлбашчыны да пачалыкъны маяларына бакъгъан якъда тутумлу, айрокъда жаваплы янашмагъа талпындырмагъа герек эди.

Тек, къарагъанда, тезден теренден тамур яйып гелген мердешлени бир зат да алышдырып болмайгъангъа ошай. Шону мен тюпде гелтиреген мисаллар да гертилей.

Янгыз гетген йыл Дагъыстанны Гьисап палатасы республиканы финан-бюджет тармагъында 8 миллиард манатгъа ювукъ гъар тюрлю бузукълукъланы тапгъан, 104 материал аманлыкъланы къоруйгъан къурумлагъа бакъдырылгъан, 17 уголовный иш ачылгъан. Законланы пешемейгенлени арасында министрликлерден башлап юрт администрацияланы башчыларына ерли бар. Дагъыстанны Ич ишлер министри А.Магъамматов билдиреген кюйде, Республикада экономика булан байлавлу авур ва айрокъда авур жинаятчылыкълар 18,5 процентге артгъан. Урушбатны орта гьисапдагъы оьлчевю 1,4 миллион манатгъа етишген. Оьзюнг ва сени йимик дагъы да хыйлылар алагъан алапалагъа да къарап, булагъа мунчакъы ала-мат акъчалар къайдан геле экен деген ойгъа батасан.

Муна алдындагъы гюн «Дагэнергону» гезикли директору М.Мугъумаев тутулду. Ол «Россети Северный Кавказ» деген акционер къурумну 2,8 миллиард манатын урлагъан деп айыплана. Республиканы дарбадагъыны чыкъгъан электик хозяйствосун бир ёрукъга гелтирегенни орнунда, законсуз кюйде байынып тургъан. Гъатта оьзюнден алдагъы башчылары да туснакъгъа тюшгенин гьисапгъа алмагъа скоймеген, сакълыкъдан сутурлукъ озгъан.

Уру ва урушбат адам яралгъандан берли оьмюр суре гелген алапат деп айтыла. Сайки, ону толу кюйде эбинден гелмеге де, алдын алмагъа да бажарылмай. Мен, мисал учун, бизин уллу Ватаныбыз Совет Союзну вакътилерин гьез алгъа гелтирмекни таклиф этер эдим. Эсигизде бар буса, СССР-де пачалыкъны, демек, халкъны кисесине къол сукъгъанлагъа оьлюм суд гесиле эди. Китайда гъали де шо юрюле. Балики, Пачалыкъ Думаны депутатларына да шону айланасында ойлашма заман болгъандыр.

Тергевлю болугъуз

Роспотребнадзору Дагъыстан управлениеси республикада болжалы битип къоллама ярамайгъан, гъатта бирлери базлангъан ашамлыкълар малланы сатагъан уллу тюкенлени атларын аян этген. Шоланы арасында «Светофор» (97 мал), «Зеленое яблоко» (246 мал) ва «Магнит» (41 мал) эсгериле.

Тергейген къурумда дагъы да айтагъан кюйде, супермаркетлерде йимик район, юрт тюкенлердеги гъал да бир де къолай тюгюл. Мисал учун, бир-бир тюкенлерде сатылагъан малны шо себепден 30 процентин къапеселерден тайдырмагъа тюше эди.

Болжалы битген маллар айрокъда яшланы савлугъу учун къоркъунчулу. Шоссагъат билинмесе де, гележекде заралы арагъа чыкъмакъ бар.

Гъали болгъанча бир зат да болмагъан, энниден сонг да болмас деп айсенилик этип къоймагъыз. Гъар малны къоллама ярайгъан болжалын тергеп чыгъыгъыз, оьзюгюзню ва агълюгюзню савлугъун аягъыз.

Алдагъылананы терс ёлуна тюшелер

Магъачкъала шагъарны гъакимияты алышынып, янгы башчысы ва ону командасы гелгенде, жамаат булангъы биринчи ёлугъуларын алдагъы кемчиликлеге ёл бермежекбиз, законгъа таянып юрютмекбиз деп авзун толтуруп ант этелер. Амма арадан заман гетип, шагъарлылар оьзлер айтгъанны унутуп да битгендир деген хыйлар булан алдагъылананы терс ёлуна тюшелер.

Школаны, яшлар бавун къурма ер табулмайгъан тахшагъарда ерли администрация Элтав орманлыкълар ва Акъкёлге гьез салгъан. Екъ, олар оьсюл гелеген наслуну гъайында тюгюл, шо бойларда акъчалы-бокъчалылагъа 3,4 гектар ерде кеп къабатлы уйлер къурма ихтияр берген. Шагъарны табият байлыкълары учун тезден берли къорувчу гъаракатын юрютеген

- Судну залындан

Къоду булан къутулгъан

Буйнакск район судда Чиркейде турагъан 39 йыллыкълар ерли далапчыны уголовный ишине къаралгъан.

Судгъа бакъдырылгъан материаллагъа гьере, ол 2022-нчи йылда юртуну къырылында, туристлер кеп гелеген ерде законсуз кюйде, аманлыкъланы болдурувгъа талап бермейген ял алыв базаны къургъан болгъан.

2023-нчу йылны сентябр айыны 11-нде, гюндюз сагъат 12 битип, янгурдан сонг базаны бетон тамлары чьгюп гетип, шо заман къырылында токътагъан машинни уьстюне авгъан. Натижада машинни ичинде болгъан жагъил къатынгиши шо ерде оьлген, ону эри авур яраланып, азарханагъа тюшген. Олар Дагъыстангъа Новгород областдан гелген болгъан.

Суд далапчыны эркинликден магърюм этмей, къоду булан такъсырламакъны да таман деп гьисап этген.

02 БИЛДИРЕ

Апрель айны 7-нде Хасавюртда ерли 48 йыллыкълар адам чечеклени сатагъан тюкенден 10 минг манатгъа токътайгъан гюл байламланы урлагъан болгъан. Екъ, ол шону суйгенине алып бармагъан, базарда 1,5 минг манатгъа сатмагъа къарагъан. Тек мурадына етишмей, тутулгъан.

***

Апрель айны 5-нде Избербашда онгача уйлени бирисинде газ атылгъан. Савлай агълю заралангъан. Оланы Магъачкъаладагъы республика клиникагъа етишдиргенлер. Артындагъы гюн эртен 7 йыллыкълар улангъаш оьлген. Ону ата-анасы да бек авур гъалда. Оланы къаркъарасыны 90 проценти бишген.

***

Апрель айны 5-нде Хумторкъали районну прокуроруну къарары булан Учгентде турмайгъанлагъа законсуз кюйде уйлер къурмакъ учун берилген 23 участка муниципалитетни ихтиярына къайтарылгъан.

***

Апрель айны 5-нде «Кавказ» федерал ёлда

бек чалт гелеген «Лексус», низамны бузуп, «Ниссангъа» бетге-бет урунгъан. Хатабалагъны натижасында «Ниссанны» 24 йыллыкълар гъайдавчусу шо ерде оьлген. Ону къырылында болгъан ёлдашы яраланып, Къызылюртдагъы азарханагъа тюшген.

Оьтген жуманы ичинде республиканы ёлларында 35 хатабалагълар болгъан. Шоларда 6 адам оьлген ва 50 адам яралангъан. Яралангъанланы арасында уьч яш да бар.

***

Магъачкъалада турагъан 45 йыллыкълар адам къатынындан айырылгъан сонг 7 яшына алиментлер телемей болгъан. Судлукълар приставланы билдиривлерин де инкар этип юрюген. Артда ону 10 гюнге заманлыкълар изоляторгъа салгъанлар. Арты булан оьзюне уголовный иш ачылма болажагъын англагъанда, яшларыны алдындагъы бары да борчларын телеген.

Бетни гъазирлеген Алав АЛИЕВ.
Интернетден алынган сураптар.

Сабийинден сагънаны суюгген кызы

Жамиля Магъамматова Кызылжурт шағарда тувған, Хасавюрт шағарға ювукдагғы Солакъ посёлокда яшаған. Мунда 5 номерли гимназияны охуп битдирген. Орта билим алған сонг ол озюню гиччи заманындан берлиги умутун яшавға чығарма токъташа. Гимназияда охуйғанда ол мунда юрюлеген гьар тюрлю байрам гьаракатларда ортакчылыкъ эте. Иырай, чебер кюйде шизрулар охуй, сагъналаддырылған гиччирек гьаракатларда кеп сююп ортакчылыкъ эте.

Шо вакътилерден башлап ону умуту-актриса болмакъ. «Шо чагъымдан берли бу касбугъа «гъашыкъ» болдум, сююп къалдым», – дей Жамиля мени булангъы лакъырда. Ол нечесе керенлер озюн тахшагъардагғы уллу сагънада ойнай туруп гез алгъа гелтирген экен, санаву ёкъдур...

Къолуна аттестат алған сонг ол 2001-нчи йылда Магъачкъалагъа геле ва экзаменлер берип ДГУ-ну филология факультетини актёрлар гъазирлейген бёлюкюне охума тюше. Ислам Казиев эсгерилген факультетни ёлбашчысы, Имам Акавутдинов, Басир Магъамматов охуйған вакътини ичинде Жамилягъа дарслар берип турған. Бизин лакъырыбызны вакътисинде оланы Жамиля уллу гьурмет булан эсгерди. Уьчюнчю курсда ону актёрлар етишмей деп, Къумукъ театргъа ишлеме чакъыра. Шо гюнден башлап, гъалиге ерли арадан 21 йыл оьтген. Жамиля да яшдагғы умутун яшавға чығара туруп, театр инчесаниятда оз ерин тапған деп айтмагъа ярай.

Коллективге къошулған сонг Жамиля бир башлап сагънада юрюлеген массовкаларда ортакчылыкъ этме башлай. Заман оьте туруп, огъар гиччирек келпетлер яратма имканлыкъ бериле. Режиссёрлар, чебер ёлбашчы, адабият бёлюкюне ёлбашчысы ону гьар айланышына тергев бере. Ана тилин нечик биле, сагънада озюн нечик тутта, айланышы, юрюшю, иржайы-

ву, айтылған сёзю залгъа етишдирип болагъан кюю... Гъасили, артистге инг тарыкълы болагъан амаллар, касбу бажарывлукъ тергеле.

Гюнден-гюн Жамиля бу касбуну янгы-янгы сырларына тюшюне. Огъар янгы салынагъан спектаклдерде гиччи буса да роллар берме башлайлар. Ону жанлы гьаракатына, билмейгенин гъазиринде сорама алгъасайгъанына, ана тили спектаклден спектакле чарланагъанына иш ёлдашлары да сююне, ёлбашчылары да разилер. Шолайлыкъда, ол М-С.Ягъяевни пьесасына гёре салынған «Ким гюнагълы?» деген спектаклде ойнап, озюню касбу бажарывлугъун аян эте. Огъар инамлы кюйде гьар салынагъан янгы спектаклдерде роллар берилме башлай.

Баммат Атаевни пьесасына гёре салынған «Мени бырынгы юртум» деген спектаклде Жамиля бажарывлу кюйде юрт яшавну гёрсетме, юртлу кызыны келпетин яратма бола. А-П. Салаватов язгъан «Къарачач» деген спектаклде ол озюню пагъмусуну бирдагғы бир янын ачып бажара. Комедия спектаклде къужурлу кюйде ойнап болагъанда йимик, сагънада драма юрюлегенде де тынч кюйде келпет яратып бола. Тынч кюйде десем де янгылыш боларман. Келпет яратмакъ учун ол гечеси-гюню булан дегенлей эринмей гъазирлик гёре. Текстни уьйренген булан битип къалмайгъаны белгили. Озьюне тапшурулған келпетни, игитни яшавун, турушун, айланышын гёрсетме, ону йимик ойлашма ва шоланы барын да къаравчу инанар йимик етишдирме де тарыкъ бола.

Озьюне янгы роль тапшурулса, ол бек жаваплы кюйде ону уьстюнде ишлейгенни режиссёрлар да, иш ёлдашлары да эсгерди.

Ону сагънадагғы гьар янгы ишин, мисал учун «Гелилени баш гётеривюнде», (С.Агъмат), «Министрни къатынында» (Б.Нушич), «Чунайны тоюнда» (Ж.Токумаев), «Аявлу Зазада» (И.Казиев) къаравчулар гьар ойнагъанда кеп сююп къабул эте. Жамиля озюню бажарывлугъу, гюнден-гюн ачыла гелеген пагъмусу булан эсли къаравчулары да, гиччипавланы да юреклерине ёл тапған. Гиччипавланы дейгеним, яшлар учун салынған «Ал гюл» деген спектаклде Жаннаны ролюн, «Кюлбай» деген ёмакъда Аякъкызыны ролюн, «Аявлу Заза» деген ёмакъда Зазаны ролюн ол къужурлу кюйде ойнап, яшланы гёнгюн алған, кюлетген.

Жамиля Мусакъаевнагъа кеп сююп танглаған касбусун сюегенилик, озюне тапшурулған рольгъа жаваплы янашагъанлыкъ, иш ёлдашларыны насигъатларына тынглайгъанлыкъ, олагъа абур этегенилик сагънада къаравчуну даимге эсинде къалар йимик келпетлени яратма имканлыкъ

берген. Шо имканлыкъны ол бажарывлу кюйде къоллап да бола. Шолай, «Васият» деген спектаклде Калиматны ролюн, «Ана бёрю» деген спектаклде Галинаны келпетин яратып, «Жаза» деген спектаклде Зараны ролюн ойнап, къаравчулары разилигин алған ва гючлю харс урувларын къазанған. Ол яратған келпетлер къаравчуну ойлашдыра: бир гъалек эте, бир сююндюре, бир де пашманлыкъгъа сала. Гертти актёрну оюну шолай таъсир этме де герек.

Жамиля Магъамматова гьар тюрлю халкъара фестивалларда да ортакчылыкъ этген. Тюркияны Конья шағарында оьтгерилген театр инчесаниятны халкъара фестивалы, Темиркъазыкъ Кавказны милли театрларыны «Дазуларсыз сагъна» деген Владикавказда оьтгерилген фестивалы, тюрк миллетлени пачалыкъларыны Къазан шағарда оьтгерилген «Навруз» деген фестивалы, Уфа шағарда «Тувганлыкъ», Саранск шағарда «Гюнтувуш сагъна» деген фестивалларда актив кюйде ортакчылыкъ этген Жамиля, тюрк миллетлени адатлары, къылыклары, тарихи агъвалатлары булан таныш болуп, билимлерин артдыргъан, сынавуна сынав къошған деп айтма ярай.

Ж.Магъамматова Къумукъ театры сагънасында ойналған «Человек из Ламанчи» (Д. Вассерман, орус тилде), «Денгиз бойлай чаба гёбек ит» (Ч. Айтматов), «Асият» (Р.Гъамзатов), «Къанлы той» (Ф.Лорки) спектаклдерде де озюне тапшурулған ролланы бажарывлу кюйде ойнаған. 2015-нчи йылда огъар Къумукъ театры сагънасындагғы гьаракаты учун ДР-ни маданият министрлигини гьурметлев грамотасы тапшурулған. Ондан сонггъу жанлы гьаракаты учун да Жамиля Магъамматовагъа ДР-ни ат къазанған артисткасы деген атны бермейгени тамашагъа къалдыра.

Узакъ йыллар Жамиля Магъамматова булан бирче ишлейген режиссёрлар Ислам Казиев ва Завур Алиев ону ишлеме оьтесиз муштарлыгъын, низамын, не янгылыкъны да билме сюегенигин, оз зюню ишине жаваплыгъын бир гёнгюлден эсгере. Яратывчулукъ ишде буса бу алымлар актёргъа бек тарыкълы.

Эки булакъны суву бир-бирине къошулса, агъымы да, гючю де кеп болагъаны белгили. Басир ва Зарема, Элдар ва Жамиля Магъамматовлар, эки агълю къошулуп, Къумукъ театры «агъымын да, гючюн» де артдырып юрюйгени кеп-кеп йыллар бола ва макътавгъа да тийишли.

Юрюлген лакъырыбыз бите туруп, Жамилягъа эки сорав берме тийишли гёрдюм:

– Ишлеме башлагъандан берли озьлерден уьлгю алагъанларын болгъандыр?

– Озокъда, болду. Бизин наслу тюзелди деп эсиме геле. Неге туююл де, савлай Дагъыстангъа да, тыш республикалагъа да аты айтылған, белгили, халкъыбызны сююмлю артистлери Байсолтан ва Тотуханум Осаевлер, Имам Акавутдинов, Басир ва Зарема Магъамматовлар ва озгелери булан магъа ишлеме тюшдю, олардан сынав, уьлгю алма имканлыкъ болду.

– Гележекге умутунг, кимлени келпетлерин яратма сюер эдинг?

– Умутум... Мен «Юрек суйсе» деген спектаклде Тотуханум Осаева ойнайған рольну ойнама, «Молла Насрутдинде» Чумайсатны келпетин яратма сюер эдим. Тек къоркъаман. Боларманмы экен деп ойлашаман. Гъали де магъа тездир деген ойлар да геле...

– Яшав умутсуз болмай, тюз этесен. Лакъырыбыз учун баракалла. Умутларынг яшавгъа чыкъма насип болсун.

– Сиз де сав болугъуз.

Яраш БИЙДУЛЛАЕВ.

Абдул РАШИТОВ:

«Ташгъа оюп, сырым-пикрум къояман»

Абдул Рашитов Къакъашурада тувгъан. Шиърулар язма яшлыгында башламаса да, гъалиге – етти шиъру китапны автору. «Юрекни яныву» деген китабына Дагъыстанны халкъ шаири Магъаммат Атабаев язгъан булай сёзлер бар: «Абдулну шиърулары охугъанда, ол яшавну яхшы билеген, инсанлагъа яхшылыкъ этип, яманлагъа къаршылыкъ этип яшамагъа токъташгъан улан экенни билесен». Бадрутдин Магъамматов да ону «Жанымны сеси» деген китабында «Иърчы да дюр, чырчы да...» деген баш сёзюнде булай язгъан: «Иърны башын тутмакъ-чырны башын чыгъармакъ тюгюл. Бу – ажайып къыйын касбу. Бу – сени атынг. Атны буса бир гъавур чапдырып къойгъан булан болмай. Гъар гюн янгылмай тумарламасанг, о ябагылы тайгъа айланар».

Абдул Рашитов тувгъанлы, март айны башында етмиш йыл тамамланды. Бу сагъифада ону къутлай туруп, шиъруларыны бир бёлгюгюн охувчуланы тергевюне беребиз.

Я.БИЙДУЛЛАЕВ.

Ташдагъы оювлар

Танг къатмагъан, очакъ алда олтуруп,
Тынглагъанман ялын-отну сесине.
Гетген оймюр къойма ярай толтуруп,
Тюрлю-тюрлю оилар геле эсиме.

Йылтын-йылтын от-ялынны тилине,
Алышына тамгъа илген яйывлар.
Эсде ёкъдан гёзлериме илине,
Отбаш ташгъа оюп язгъан оювлар.

Заман гетген, туюю тайгъан, тек ташны
Оювлары эсгимеген, дёнмеген.
Заманында таш ойгъан уста яшны
Ташгъа ойгъан юрек сыры сёнмеген.

Оймюр гетди, мен де ташны тишеймен,
Ташда нече тюрлю оюв ояман.
Эсделикге очакъ-отбаш ишлеймен,
Ташгъа оюп, сырым-пикрум къояман.

Юз йыллардан ойтюп гетип асулар,
Ким буса да эсегенде хатымны,
Этген ишим таза гёрюп наслулар,
Яхшылыкъгъа айтмасмыкен атымны?

Адамгъа гъисаплап болма ярайман

Яшавну тарлавун безеп оьсеген,
Сёзюм бир ёрукъгъа салма сюемен.
Гъар язгъан йырыма багъа гесеген,
Халкъымны юрегин алма сюемен.

Ёлукъсакъ охувчум бетин бурмасын,
Пайдасыз сёзлени язып нете, – деп.
Мурадын негер де ёрап турмасын,
Бизге бу баздырып, базып нете, – деп.

Насибимдир мени айтса бетиме,
Савлугъунг, улан, – деп къысып къолумну.
Эки къанат болуп гъар негетиме,
Яхшы ёл ёраса, англап ёлумну.

Мен оьзюм-оьзюмню, муна шо заман,
Адамгъа гъисаплап болма ярайман.
Юрекден сузуруп, ийлеп язгъан,
Сёзюме инанмай, тынглап къарайман.

Язгъаныма тюз багъасын берсинлер

Айгъырымдай, Айгъа минип атылып,
Будайлардай кёкге чачып юлдузум,
Ай ярыкъгъа терен ойгъа батылып,
Юлдуз болуп янмасмыкен гъар сёзюм.

Геч буса да къолгъа къалам алгъаным,
Язагъаным адамлагъа тарыкъ деп.
Чыракъ якъгъан гъалда язып салгъаным.
Бермесмикен яш наслугъа ярыкъ деп.

Къурдашларым бола бусанг яз дейлер,
Сен уялма, не язма да баз дейлер.

Сен язагъан булай сёзлер аз дейлер,
Язгъанларынг бизин учун парз дейлер.

Боларманмы къаламдан нюр тамдырып,
Гъар тамчыдан эки юрек яндырып,
Гертини айтып адамланы къандырып,
Яда ягъын къоярманмы сындырып.

Охувчулар охуп сёзюм билсинлер,
Не зат къуршай юрегимни гёрсюнлер.
Юрегиме гирип жаным эшитип,
Язгъаныма тюз багъасын берсинлер.

Гелтирме айып...

Тергесенг, айыпсыз ёкъдур дюньяда,
Гъар адам оьз-оьзюм тазалай гъаман.
Яхшыны ямандан айырып къарап,
Оьзюню терс ишин гёрмесе яман.

Гишиге айыплар япгъынча башлап,
Оьзюнгню шо ерге олтуртуп къара.
Этмеген ишинге этилсе айып,
Туз тийген ярадай, юрегинг яра.

Башлап сен яхшы бол уллугъа-яшгъа,
Сюе бусанг сагъа яхшы болгъанны.
Герти сёз эшитме сюеми жанынг,
Оьмюрюнгде айтма сен де ялгъанны.

Бирев де гёрмей деп гёрмемиш болуп,
Тюзсюз гъар ишингни юрюме чайып.
Бар халкъдан гъакъыллы гёрюмне сююп,
Танымай адамгъа гелтирме айып!

Уьй ишлеймен

Къаршы болгъан ташны алып къолума,
Чыргъа салма сююп бетин тишеймен.
Бир-бирин кёп сююп къошулгъанлагъа,
Яшавун узатма уьйлер ишлеймен.

Гъар салгъан бир ташым гётерегендей,
Къыйышып-сыйышып бу уьйню чырын,
Ёрайман эки де къошулгъанлагъа,
Бир кюйге йырлама яшавну йырын.

Ишлеген ишимни къарап ушатып,
Къуванып, сююнюп гъар гюнлер гелсе,
Юрегиме мени дагъы не тарыкъ,
Гъар уьйге гиргенде разлики берсе.

Мен къургъан уьйлерде къыйынлыкъ гёрмей,
Бир-бирин абурлап юз йыл яшасын.
Къонакъдан тоймасын уьюне гелген,
Гъар гюнню бир байрам гюнге ошасын.

Не гючлю?

Топуракъны яратгъанда Тенгирим,
Сув уьстюнде ер тербене болгъан дей..
Аллагъутаала нетме герекни билип,
Тавлар этип ер уьстюне салгъан дей.

Шо заманда ер тербенмей токътагъан,
Этген ишге тынгламагъа борчлу деп.
Аллагъыма малайиклер сорагъан,
Халкъынг бармы тавларынгдан гючлю деп.

Аллагъ айтгъан темир гючлю деп тавдан,
Темирден де исси ялын от гючлю.
Ялындан да гючлю чыгъагъан сувдан,
Учурагъан-боралайгъан ел оьчлю.

Шо елден де къарагъанда бек къатып,
Гючлю якъдан оьлчегенде оьтеген,
Инсан гючлю, онг къол булан узатып,
Солдан ябып, садагъасын этеген.

Не зат гючлю? Билгенимни язаман,
Бир Тенгирим англатагъан къайдасын.
Билмейгенге англатамагъа базаман,
Нечик гючлю садагъаны пайдасы.

Атым унут-васият

Сюзюлгендей эмли сувунг ичгенде,
Таза дарман, рагъат тыныш аламан.
Таза, сагъынч юрек сырым чечгенде,
Къумукътюзюм, мен ял болуп къаламан.

Асталашсам, аягъым чалт басдырып,
Гъалекленсем, юрегимни кюйлейген,
Къонакъ тюшсе, авур къазан асдырып,
Къумукътюзюм сенсен мени кюйлейген.

Яшавумда юрегимни ер этсем,
Ерге гирсин эрде шолай хасият.
Халкъым учуз этип оьлюп мен гетсем,
Къумукътюзюм, атым унут-васият!

Не дер экен?

Алгъасамай, сагъат аста абатлай,
Аллагъ нечик берер экен савабын.
Гелечилер гетген ахшам чакъ-чакълай,
Гёзлегенбиз, яшгъа сююв жавабын.

Къыйын зат ёкъ гёзлемекден белгисиз,
Санынг сызлай, юрек къайнай, атыла.
Шо бир ойгъа бакъгъан бизин эсибиз,
Гъавалардан къаялагъа батыла.

Недер экен, англармыкен юрекни,
Тилеп бакъгъан ана юрек гюювюн.
Яда яшны, бюрленген яш терекдей,
Яшнамакъдан агъылагъан сюювюн.

Яда къанга къапулардай бегилип,
Юреклерде къара оилар агъармы.
Эслемейген гёзлер булан тигилип,
Сёз батмайгъан бетлер булан багъармы?

Алгъасамай, сагъат аста абатлай,
Аллагъ нечик берер экен савабын?
Гелечилер гетген ахшам чакъ-чакълай,
Гёзлегенбиз яшгъа сююв жавабын...

Арив десем...

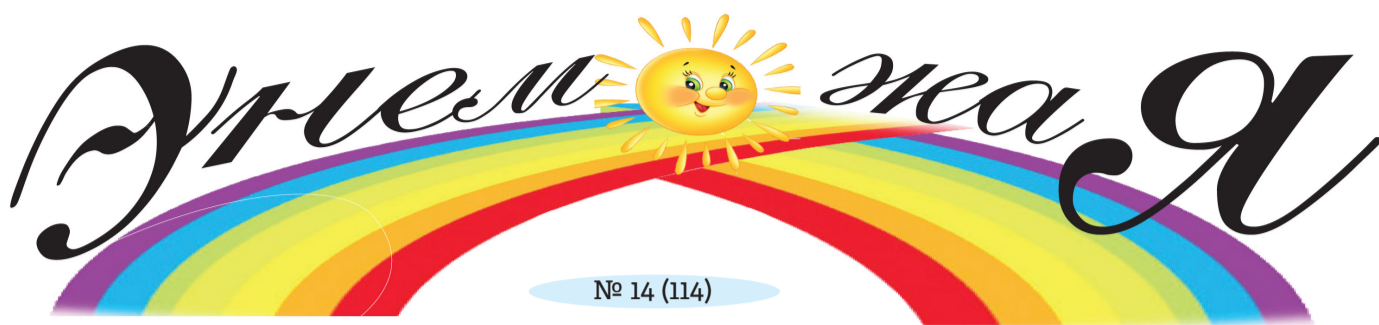
Арив десем, гюл юзюнгден нюр тама,
Нюр тамчыдай болсам сёзюм тамдырма,
Унутулмай турар йимик гъис гъаман,
Юрегингде сююв отун яндырма.

Арив десем, арив деген сес булан,
Мен болмайман сырым савлай айтмагъа.
Сени ойлай юрекдеги эс булан,
Сырым нечик чечме герек? Айт магъа.

Арив десем, юрек сагъа талпына,
Аривлюкню шунча шулай сезерми?
Хыянатчы болуп берген антыма,
Янгыз къалсакъ, саным санынг эзерми?

Тююр бюртюк нюр тамчыны ичинде,
Савлай дюнья яшавуну гъалы бар.
Гъар инсангъа таъсири де, гючю де,
Етишеген женнет сырлы балы бар.

Яшав недир, турмай ойгъа батылып,
Табиатны гючюн эсге алайыкъ.
Экибиз де бирче бугюн атылып,
Нюр тамчыгъа гирип, сингип къалайыкъ.

№ 14 (114)

• Адабият

Зулейха АТАГИШИЕВА

Ораза байрам

Анам тур деп айтгынча,
Танг булан уянаман,
Байрамны кыдырмагъа
Озьюм чю уяламан.

Анабыз биринчилей
Дорбагъа савгъат сала.
«Къызым гъакъылтебе», – деп,
Бир къучакълап да ала.

Сонг атам акъча бере:
– Сьюгенинг ал, сююн, – деп,
Анабыз къарап кюлей:
«Билдинг атив кююн», – деп.

Уллу Абай да магъа
Бир атив къурчакъ бере.
Къурчакъдан сююнеген
Кююмню Абай биле.

Гъаливалар – бал-шербет,
Бишген тюрлю ашлар да.
Байрам кыдырма башлай
Уллулар да, яшлар да.

Къонакъланы къаршылап,
Уйде турсам кеп къолай.
Анама кемекек герек,
Байрам гъар заман болмай.

Яйсан ай булан
байлавлу халкъ
сынавларындан

Яйсан айны башында да
къарлыгъачлар исси якълардан
къайтып битмеген буса,
язбаш салкъын болажакъ деп
къара-вулламагъа ярай.

Яйсан айны башлапгъы гюн-
леринде кек кекюрей буса,
яй исси болажакъгъа,
шону булан бирге,
къоз тереклер де мол тюзюм
бережекге ёрала.
Эгер де къаргъа кавгъа тюзюп
кирине буса,
шо да чакъ исси болажакъны
белгиси болуп токътай.
Шондан къайры да
яйсан айда гечелер юлдузлу
буса,
ашлыкълар тизив тюзюм
бережек деп айтыла.

• Охув ожакъларда

Рагъмулукъ гъаракат оьтгерген

«Алдынлыланы гъаракаты» деген бирлешивюне къуршалгъанлар Тёбен Къазанышдагъы гимназияда «Биз бирчебиз» деген рагъмулукъ гъаракат оьтгерген.

Шо гъаракатны къурмулу оьтгеривде эсгерилген охув ожакъларда билим алагъан яшланы ата-анасыны совети ва муаллимлер болушлукъ этген.

Мердешли кюйде оьтгерилген шо гъаракатны бары-

шында оланы къарусты булан Украина бойда юрюлеген хас асгер гъаракатгъа къуршалгъанлагъа тарыкъ-герек жыйылып йиберилген. Шоллайлыкъда, яшлагъа эсли наслуну вакиллери булан бир-

лешип иш гёрмеге имканлыкълар яратылгъан. Оланы къылыкъ-хасиятын тарбиялавгъа, олай да тувуп оьсген элине бакъгъан якъдагъы гъасирет гъислерин уятивгъа да шартлар яратылгъан. Буйнакск районну билим берив управлениесини Telegram-каналында шо гъакъда билдирилген.

Сакъ болмагъа тюзю

Алдагъы гюнлерде Къарабудагъгъент районну Манасгъент юртундагъы орта школасында билим алагъан яшлар булан Интернетдеги жамият торларында юрюлеген экстремист гъаракатны айланасында лакъырлашыв оьтгерилген.

Эсгерилген охув ожакъны оьр класларында охуйгъан уланлар ва къызлар къуршалгъан шо гъаракатда Къарабудагъгъент районну билим берив управлениесини аманлыкъгъа къарайгъан бёлюгюню ёлбашчысы, жагъбилени парламенти депутат О.Гъамитов,

олай да яшланы ва яшёрюмлени ишлерине къарайгъан, оланы ихтиярларын якълайгъан комиссиясыны жаваплы секретары М. Жалилов ортакъчылыкъ этген. Къарабудагъгъент районну Telegram-каналында билдирилген кюйде, шо ёлугъувну барышында

артдагъы вакътилерде экстремист гъаракатны алдын алывну агъамиятлыгъы артып тербейген масъаланы чечивню ёлларына байлавлупикрулармалим этилген. Яшлагъа Интернетни имканлыкъларындан пайдаланагъан вакътисинде сакъ болмагъа тюзюгени гъакъда айтылгъан. Тарыкълыларын ва пайдалыларын къалп маълуматлардан айырмагъа уйренмеге тюзюгени гъакъда англатыв берилген.

Табиатны къоруп сакълавлу масъалалары

Бугюнлерде Хасавюрт районну охув ожакъларыны барысында да дегенлей, «Агъамиятлы лакъыр» деген проектни оьлчевюнде айлана якъны къоруп сакълавлу масъалаларына багъышлагъан лакъырлашывлар оьтгерилген.

Районну билим берив управлениесини Telegram-каналында билдирилгени йимик,

шо лакъырлашывланы барышында аламны сырларына тюзюмек учун къаст этген. Охувчу

яшлагъа аламны илму якъдан ахтарывларыны агъамиятлыгъы гъакъда айтылгъан. Шону булан бирге ер юзюнде яшав яратылгъанлы бугюнлеге ерли болгъан алмашынывланы гъакъында англатыв берилген.

• Халкъ авуз
яратывчулугъундан

Айтывлар ва
аталар сёзлери

Гъалал адамны иши де, ашы да – гъалал.

***

Гъалал малгъа гъакъ етмес.

***

Гъалал рызкъы-аш болур,
гъарам рызкъы-таш болур.

***

Гъалал артар – гъарам батар.

***

Гъаллакыкъ – адамлыкъны баш шарты.

• Гъисаплар

Сегиз де сыйыр бирче
Отлап турду авлакъда.
Тюзюге де гюн тиймейген
Тав бетде – кана якъда.

Уьчюсю кёлге тюзюду
Сонг сув ичмеге ойлап.
Айт, нече сыйыр къалгъан
Юртну ягъасын бойлап?

***

Орнатып етдик бугюн
Бавгъа чыгъып он терек.
Артгъа къоймай шоланы
Бизге сугъарма герек.

Салынгъан тереклени
Тенг яртысы дюр хурма.
Къалгъанланы санавун
Билмей сен адап турма!

Чечеген ёммакълар

Артына тюзюген къара оьгюз,
Артындан бара ал оьгюз.

(ногъотт, ниялR)

***

Тузлу сувда бише де,
Бир де тузсуз ашаламай.

(белткъамиялN)

***

Эшик арда байланып,
Къуллукъ эте айланып.

(нигъандиO)

• Бош заманыгъызда...

Хумалагъа – ал гюллер

Суратдагъы хумаланы гъарисине оьзлерде гёрсетилген санавун салгъанда да, гюллени нечеси артыкъ къалажакъ экен?

Газетни гетген номеринде берилген «Авлакъ чечеклер» деген тапшурувну жавабы: Чабангъастыкъ

Бетни гъазирлеген
Насрулла БАЙБОЛАТОВ.
nasrulla_@mail.ru

Табиатны «дарслары»...

Гъар не ягъындан алып къарасанг да, табиат – кѣп сырлары булангъы гъайран хазна. Мунда не тюрлю къайдада яшавлукъ этеген жанлар, айлана ягъыбызны исбарлайгъан оьсюмлюклер, инсан буссагъат да тьубюне тьуюп англап битмеген агъвалатлар да, гъаллар да бар.

Терен гъакъылы булангъы адамлар табиатны, ондагъы жанланы гъаллары, яшавлукъ этеген кюйлери нечик экенни озгелеге ачыкъ этип англагъаны нечик яхшыдыр! Табиатдан, шондагъы махлукъну кѣп тайпасыны туруш гъалларындан уйренмеге атив мисалланы да шо мен айтагъанлар суратлай ва арагъа чыгъара. Олар ахтарып, балжибинлени, къушланы кѣплерини ва гъатта

къомурсгъаны яшавлукъ этеген гъайран къайдалары бизге малим этиле. Бу гезик ахтарычулар къаракъушланы мердешлерин суратлагъан. Бизде, Дагъыстанда, къушланы бу тайпасыны нече тюрлюсю де бар. Адамлар шоланы къайыр, обктем ва таза къушлар деп санайлар. Амма шоланы агълю, уя къурагъан, балаларын уйре-

теген кюйлери билеген нагагъ гиши де ъкъдур. Гъар не жан да жутсуз яшамайгъаны белгили. Амма къаракъушланы жутлашывун хабар этип айтма чакъы айрыча шартлары бар. Баягъы, жутлашывун дагъы да ачыкъ этип айтгъанда, янгы уй болувну болжалы етгенде, къаракъушланы эркен тайпасы тишисине этеген тергев, огъар орамагъа къарайгъан кюй гючлене. Тишиси бутакъ гесекни учурум ярны ягъасындан эниш багъып ташлап йибере. Шонда алдынлыкъ этген къаракъуш жагъланып, тьюпге тьуюп барагъан шо таякъ бутакъны къагъып тута. Сонг шону гелип

«ълдашыны» авзуна хапдырып, арек учуп токътай. Аз да къалмай, о авзуна хабып алгъан таякъ гесекни къайтара эниш багъып пырхыта. Баягъы, шо жигерли къаракъуш, яман гючю булан учуп етишип, шо бутакъны къайтара гъавада тута. Тез оьрге селпинип, учуп къайтара тиши къаракъушгъа шо бутакъны хапдырта. Гъасили, шо кебинде нечесе керенлер сынагъан

сонг къаракъуш жигерлиси булан жутлашма рази бола. Шоллукъда, экиси де бир болуп уя тикме белсенелер. Бутакъ гесеклени уя эшмеге йимик онгайлыларын авзу булан сындырып алып гезик булан ташыйлар, дъгерек этип эки къырыын гътерген сонг, олар озлени санындан къувланы лап йымышакъларын юлкъуп алып, уяны ичине тъшеп салалар. Сонг тишиси бала ята. Къаракъушлар 1 яда 2 йымырткъадан тьюгюл бала да чыгъармай. Экиси де бек гъайын этип бала чыгъаргъан сонг олар балаларын языкъ, этмей сув берип, бек гъайлы кюйде оьсдюрелер. Явундан, гюнден, елден де олар балаларын къанатларын яйып къоруулар.

Шо гъалда балалар тора. Ана къаракъуш олагъа уяны кюйма заман етише турагъанны сезип, къанат къагъып-къагъып гытинелер. Шулай эте туруп уядан тышгъа талпына. Баягъы, учуп уйренмеген бала тьюпге тьюше башлай. Бу арада ата къаракъуш яман алгъасап учуп баланы оз сыртына кьондурта, къайтарып уягъа гелтире. Шо кепде нечесе керенлер эте туруп оз баласын учмагъа, гъав этип азыкъ тутмагъа да уйрете.

Башда «уьй» болгъунча тиши къаракъуш таякъны бийикден тьюпге ташлап эркек къаракъушлардан озюне жигерли «эр» сайлагъаны негъакъ болмагъан экен...

Абдулла ЗАЛИМХАНОВ.

Булкъада тереклер орнатылды

Гетген жумада, республиканы озге районларын да ва шагъарларында йимик, тереклер орнатывну булкъалары Хумторкъали районда да оьтгерилди. Шолай, тереклер орнатывну булкъасы Уьчгентде де болду. Районну башчысы Айнутдин Зиявутдинов район администрацияны кьуллукъчулары, юртлулар булан бирге, ял алагъан парк бар ерни айланасына яйылып оьсеген тереклер орнатдылар.

Юртлулар «Шагъар онгайлыкълар болдурув» деген программаны оьлчевонде ял алма болагъан паркны гетген йыл ачгъан эди. Парк юртлулар жыйылагъан ва ял алма сюеген ерине айланып да битген. Район администрацияны башчысыны сиптечилиги булан гетген йыл этилген парк бирден-бир атив ва ял алмагъа леззетли болсун учун бу йыл да паркны айланасына тереклер орнатылды.

– Тереклер, яшыллыкъ юртну гърюнюшюн алышдыра, гъаваны тазалай, юртну бирден-бир безей. Бугюнгю шартларда юртунгю яшыллыкъны ичинде сакълап болсанг,

табиатны тазалыгъын болдурувгъа да бек тасир эте. Терек кѣп болгъан чакъы, юртну къатты еллерден сакълай, язда адамлагъа салкъынлыкъ бере, – деди районну башчысы Айнутдин Зиявутдинов.

«Шагъар онгайлыкълар болдурув» деген проекте гъре районну озге юртларында да адамлар ял алмагъа болагъан парклар этмеге гъз алгъа тутулгъан.

Жават ЗАКАВОВ
СУРАТДА: район администрациясыны кьуллукъчулары Уьчгент юртда паркны айланасына тереклер орната.

Рузнама. Апрель (Тьюш намаз сагъат 12-иге кьылына)

ГЮНЛЕР	ТАНГ	ЭКИННИ	МАРКАЧА	ЯССЫ
16	03:25	15:36	18:37	19:57
17	03:24	15:37	18:39	19:58
18	03:22	15:37	18:40	20:00
19	03:20	15:37	18:41	20:01
20	03:18	15:38	18:42	20:03
21	03:16	15:38	18:43	20:04
22	03:14	15:39	18:44	20:06
23	03:12	15:39	18:46	20:08
24	03:10	15:39	18:47	20:09
25	03:08	15:40	18:48	20:11
26	03:06	15:40	18:49	20:12
27	03:04	15:41	18:50	20:14
28	03:02	15:41	18:51	20:15
29	03:00	15:41	18:52	20:17
30	02:58	15:42	18:54	20:18

БУСУРМАНЛАНЫ ЛАП ЯХШЫ ИШИ – ВАКЪТИСИНДЕ КЪЫЛГЪАН НАМАЗЫ

• Кисе тептерден

Йыл янса да...

Бърюден къачып гелеген кьоян, йылгъын уьлкю къаршы болуп, солувун баса туруп гъаран салам бере. Ва алейкумасса лам, этинден шорпасы татли болагъан солпу къулакъ, хошгелдинг,–деп къаршылай уьлкю. –Савбол, йыл янсанг да исив бермейген йылгъын,–деп жавап бере кьоян ва уьлкюню чет ерин табып, ял алма янтая.

«Гъуя, не асагъанман?..»

Кѣп авлетли ногъай агълюде сьонкюге малны эти биширилип чыгъарыла. Гелини пусу чыгъып турагъан этни гъазирлей, агълю жыйылгъанча олтургъан ерде ашай туруп, эт аз болуп къала. –Гелин этни битдирди, эт битген,–деп яшлар къувун салып йибере. –Гъуя, не асагъанман, не

къалдыгъыз къарысып, асыкълысын, тесиклисин, ерде ятгъанын, арт япгъанын асагъанман, гъей,– деген гелин. Не ерлерин ашагъан десегиз; ашыкълысы–бут, тешиклиси–янбаш, ерде ятгъаны – тъш, арт япгъаны – къуйрукъ. –Анна тийсин магъа гъз,–деген ону эшитген къайнаасы да.

Я.БИЙДУЛЛАЕВ

ЁЛДАШ
Учредитель:
Агентство информации и печати Республики Дагестан
Главный редактор
Г.А. КОНАКБИЕВ
8 928-969-60-39

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Дагестан 21 мая 2019 года. Регистрационный номер ПИ №» ТУ05-00430.
Позиция редакции может не совпадать с точкой зрения авторов, которые несут ответственность за достоверность и объективность представленных для публикации материалов. Рукописи не возвращаются и не возвращаются. При перепечатке материалов газеты ссылка на «ЁЛДАШ» обязательна.
Приемная глав. редактора – 65-00-30

Адрес редакции и издателя: 367018, Махачкала, пр. Насрутдинова 1 а, Дом печати, 9 этаж. Телефакс: 65-00-30
Адреса сайта: www.yoldash.ru, e-mail: gz-yoldash@mail.ru (для офици. переписки)
Заместитель глав. редактора
А. Салимурзаев
8 928-974-55-88
Редактора отделов:
К. Караев – отд. экономики и экологии
8 988-449-73-27
Karaev.51@mail.ru
П. Хайбуллаева – отд. правовых проблем, семьи и здоровья
bike-1970@mail.ru
Н. Байбулатов – отд. молодежи, образования, религии и спорта
8 928-836-44-79
nasrulla@mail.ru
Я. Бийдуллаев – отд. культуры
8 960-419-02-73
iarash@bk.ru
Корреспондент
П. Бекеева
8 903-481-03-81
bekeeva.1980@mail.ru

ИНДЕКС 51315
Газета «Ёлдаш» отпечатана в типографии ООО Издательство «Лотос», г. Махачкала, пр. Насрутдинова 1 а. По вопросам качества печати обращаться в типографию ООО Издательство «Лотос». Время подписания в печать – 18.30, фактическое – 20.00
Корректор
К. КАЗИМОВ
Выпускающий редактор
Н. АЛБАСХАНОВА
e-mail: eldash1917@mail.ru
Газета выходит 48 раз в году
Тираж 4000 экз. Цена – свободная
Заказ № _____